

UiO : **Det juridiske fakultet**

Utmåling av pensjonstapet i personskadesaker

Kandidatnummer: 609

Leveringsfrist: 25. november 2014

Antall ord: 17982

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Tema.....	1
1.2	Problemstillinger.....	2
1.3	Presiseringer/avgrensinger.....	2
1.4	Begrepsbruk.....	3
1.5	Oversikt over rettskildene.....	3
1.6	Videre fremstilling.....	4
2	DEN FORMELLE RETTEN OM UTMÅLING AV PENSJONSTAP	5
2.1	Kort innledning.....	5
2.1.1	Ny folketrygd.....	5
2.1.2	Tjenestepensjonsordninger i offentlig sektor.....	9
2.1.3	Avtalefestet pensjon (AFP) – privat sektor.....	11
2.1.4	Obligatorisk tjenestepensjon.....	15
2.1.5	Innskuddsfritak ved uførhet.....	15
2.1.6	Innskuddspensjon.....	16
2.1.7	Ytelsesbasert pensjon.....	19
2.1.8	Hybridordningen.....	21
2.2	Erstatningsutmåling av pensjonstap.....	23
2.2.1	Innledning.....	23
2.2.2	Skf. § 3-1 – prinsippet full erstatning.....	23
2.2.3	Utmålingsprinsippet tapsbegrensningsplikt.....	26
2.2.4	Høyesteretts praksis – analyse av fragmentert utmålingsregel av pensjonstap.....	28
2.2.5	Underrettspraksis.....	34
2.3	Eksempler på beregning av utvalgte typer pensjonstap.....	38
2.4	Kort om to beregningsteknisk spørsmål.....	39
2.4.1	Skatteulempen.....	39
2.4.2	Kapitaliseringsrenten.....	40
2.5	Manglende regulering av alderspensjon og premie/innskuddsfritak for uføre i private tjenestepensjonsordninger.....	42
2.6	Små praktikumsoppgaver på pensjonstap som ikke er utregnet.....	43
3	KASUSTIKK.....	44
3.1	Innledning.....	44
3.2	Skadelidt voksne – Typetilfelle 1.....	44
3.3	Barn – Typetilfelle 2.....	44

3.4	Yrkesskade – Typetilfelle 3	46
3.5	Forsørgelseserstatning – Typetilfelle 4	48
4	AVSLUTTENDE KOMMENTARER	50
5	LITTERATURLISTE	53
5.1	Litteratur.....	53
5.2	Lover	54
5.3	Forskrifter.....	55
5.4	Avtaler.....	55
5.5	Tidsskrifter	55
5.6	Øvrige kilder	55
5.7	Høyesterettspraksis	55
5.8	Underrettspraksis	56
5.9	Nemndspraksis	56
5.10	Forarbeider	57
5.11	Tabell	57
6	VEDLEGG.....	57
6.1	Vedlegg 1 Tradisjonell folketrygd	58
6.2	Vedlegg 2 Ny folketrygd.....	61
6.3	Vedlegg 3 Offentlig sektor.....	65
6.4	Vedlegg 4 Avtalefestet pensjon (AFP)	68
6.5	Vedlegg 5 Innskuddspensjon	71
6.6	Vedlegg 6 Forsørgertap.....	77
6.7	Vedlegg 7 Sammenligning av pensjonstapet for yrkesskade, barneerstatningen og Hovedtariffavtalen	80
6.8	Vedlegg 8 Små praktikumsoppgaver på pensjonstap som ikke er utregnet.....	82

1 INNLEDNING

1.1 Tema

Temaet for oppgaven er utmåling av pensjonstap.

Et grunnleggende hensyn i erstatningsretten er at skadelidte skal settes i samme økonomiske situasjon som skadelidte var i før skaden. Skadelidte har krav på å få sitt fulle økonomiske tap erstattet. Dette fremgår av lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26 (skl.) § 3-1 første ledd. I *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524) har Høyesterett slått fast følgende prinsipp: «Kjernen i erstatningsretten er at skadelidte ikke skal komme økonomisk dårligere ut med skaden enn om denne ikke var inntruffet.» (s. 1532).

Før 1993 fikk ikke skadelidte erstattet sitt pensjonstap. I *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1536), *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538) og *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547) konkluderte Høyesterett med at skadelidte fikk et økonomisk tap som følge av tapte pensjonspoeng fra folketrygden.

Gjeldende rett er at skadelidte har krav på å få kompensert pensjonstapet. Når skadesaken nærmer seg en avslutning er det mange erstatningsposter det skal forhandles om. Dette har jeg erfaring med etter å ha arbeidet 16 år som skadebehandler i SpareBank 1 og If Skadeforsikring NUF. I rettspraksis utmåles ofte erstatningsposten «pensjonstap» med et skjønnsmessig beløp. Dette gjenspeiles også i oppgjørspraksis utenfor domstolene ved at skadevolder og skadelidte i utenrettslige forhandlinger i mange tilfeller fastsetter pensjonstap skjønnsmessig. En grunn til at det blir utøvet skjønn – fremfor mer konkrete erstatningsberegninger – antar jeg at de ulike aktører oppfatter reglene om utmåling av pensjonstap som komplisert.

Pensjonsfeltet er stadig i endring. Den pågående pensjonsreformen er vanskelig å forstå for de som jobber med pensjon. Temaet pensjon er heller ingen lett sak å finne ut av for skadelidte. Dette har jeg erfaring med når en personskadesak nærmer seg et sluttoppgjør. Enkelte vet ikke hva de har av pensjonsrettigheter. Det er færre enn en av tre som har god oversikt over egne pensjonsrettigheter.¹

1. januar 2011 trådte den nye pensjonsreformen i kraft. I privat sektor gjelder det nye regelverket fullt ut, mens ordningene i offentlig sektor i stor grad er slik de var tidligere. Skadelidte og skadevolder har heller ikke fullstendig oversikt over hvordan det nye regelverket på sikt vil

---

¹ Dine penger 7. mai 2012. Undersøkelse er gjennomført av Synnovante på oppdrag fra Danica pensjon høsten 2011. 1000 respondenter deltok i undersøkelsen.

innvirke på utmålingen av pensjonstapet. Når det gjelder pensjon gjennom arbeidsforhold er det stor variasjon i hva ordningene omfatter.

1.2 Problemstillinger

Oppgaven omfatter en analyse av den formelle retten og en analyse av den faktiske retten. I dette avsnittet skal jeg skissere en problemstilling som tilhører først og fremst den formelle retten.

Problemstilling til analyse av den formelle retten innebærer kartlegging av reglene om utmåling av pensjonstapet, samt å gå gjennom dommer og andre rettskilder med sikte på å identifisere prinsipper og momenter for beregningen. I tillegg til den generelle kartleggingsambisjonen vil jeg analysere hvilke forhold som bidrar til å styrke og svekke det erstatningsrettslige vernet av pensjonstap.

Siktemålet med oppgaven er også å kartlegge enkelte sider av hvordan utmåling av pensjonstap skjer i praksis, som ledd i å kartlegge sider av den faktiske retten. Undersøkelsen skal forsøke å fange inn hvilke faktorer som bidrar til å styrke og svekke det erstatningsrettslige vernet av pensjonstap.

1.3 Presiseringer/avgrensinger

Ansvarsgrunnlaget og om det foreligger årsakssammenheng mellom ansvarshendelsen og skaden/tapet faller utenfor oppgaven. AFP-ordningen i offentlig sektor er ikke behandlet i oppgaven. Dette fordi skadelidte vil motta uførepensjon som i høy grad er sammenliknbar med den pensjon vedkommende ville ha fått gjennom AFP-ordningen i offentlig sektor. Ved beregning av utvalgte typer pensjonstap har jeg brukt dagens skatteregler. Dette ligger inne i beregningsprogrammet Compensatio. I egne regneeksempler har jeg avgrenset oppgaven med at skadelidte ville ha fått innvilget 100 % uførepensjon med skaden. Uten skaden har jeg valgt å avgrense med at skadelidte ville ha blitt pensjonist fra 67 år. Hensikten med oppgaven er først og fremst å synliggjøre de forskjellige pensjonsvariantene som kan gi et pensjonstap og ikke gå ned på et detaljnivå. Jeg har valgt å avgrense oppgaven med å velge ut sentralt regelverk i kapittel 2 som jeg mener er viktig å kjenne til når skadelidte skal fremme et erstatningskrav innenfor pensjonstap. Oppgaven er også avgrenset mot utenlandsk rett og mot ny lov om Uføretrygd som trer i kraft fra 1. januar 2015.

1.4 Begrepsbruk

Begrepet «pensjon» omfatter i denne oppgaven en rekke offentlige og private ytelser. Kjernen i pensjonsbegrepet er at det er en yttelse som skal kompensere for inntektsbortfall. For eksempel ved varig yrkeshemmede sykdom (uførepensjon) eller ved oppnådd avtalt alder (alderspensjon). På utbetalingstidspunktet er man avhengig av at mottager er i live. Det typiske ved pensjon er at det er løpende livsvarig yttelse.

1.5 Oversikt over rettskildene

Erstatningsutmålingen av pensjonstapet må fastlegges ut fra en tolkning av ulike rettskilder. Den sentrale loven på erstatningsområde er skadeserstatningsloven. (Lov om skadeserstatning 13. juni 1969 nr. 26.). Skadeserstatningsloven ble først vedtatt uten bestemmelser om utmåling av erstatning. Utmålingsreglene ble senere supplert inn i loven.

Skl. § 3-1 regulerer ikke erstatningsutmåling for pensjonstap ved personskader. Ordlyden i skl. § 3-1 er taus. Bestemmelsen innebærer at skadelidte har krav på å få full erstatning for sitt økonomiske tap.

I forarbeidene foreligger det ingen relevante uttalelser som omtaler hvordan et pensjonstap skal utmåles. I Ot. prp. (1972–73) nr. 4 Om lov om endringer i erstatningslovgivningen er pensjonstapet utelatt. Det fremkommer ikke noen steder i forarbeidene i barneverstatningen at pensjonstapet er tatt med i vurderingen når det standardiserte erstatningsnivået skulle fastsettes.² Forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven er pensjonstapet heller ikke påpekt.³

NOU 1994:20 Personskadeerstatning har en kort redegjørelse om tapte pensjonspoeng.⁴

NOU 2011:16 foreslår endringer i skl. kapittel 3. Utredningen drøfter flere spørsmål som omfatter pensjonstapet.⁵ Imidlertid inneholder NOU 2011:16 uttalelser om gjeldende rett. Utvalget foreslår omfattende endringer i utmålingsreglene. Flere erstatningsposter vil bli standardisert. Hvis forslaget senere blir vedtatt vil det ha betydning for utmåling av pensjonstapet. Utvalget mener det ikke skal innarbeides en særskilt erstatningspost for tap av alderspensjon.⁶

---

² NOU 1987:4 Standardisert erstatning til barn.

³ NOU 1988:6 og Ot.prp.nr. 44 (1988–1989).

⁴ NOU 1994:20 s. 38.

⁵ NOU 2011:16 s. 184.

⁶ NOU 2011:16 s. 188.

Når det gjelder tapt Avtalefestet pensjon i privat sektor foreslår flertallet at det kan kreves erstatning for tapt AFP-tillegg fra 57 år.⁷

I erstatningsretten er pensjonstapet lite beskrevet. I de siste utgavene av standardverkene «skade og ansvar» (Nygaard)⁸ og «lærebok i erstatningsrett» (Lødrup)⁹ er det for eksempel ikke beskrevet hvordan pensjonstapet fra tjenstepensjonene skal utmåles. Jeg har heller ikke funnet henvisning til rettspraksis som berører tjenstepensjonene i de siste utgavene av standardverkene.

Når det gjelder Høyesterettspraksis vedrørende pensjonstapet fremkommer dette i punkt 2.2.4 i oppgaven.

Fram til 2006 var tjenstepensjon et gode som ikke alle arbeidstakere nøt godt av. For ansatte i offentlig sektor har medlemskap i pensjonskasser vært obligatorisk og tariffestet i flere tiår. Mange arbeidstakere i privat sektor var ikke omfattet av slike ordninger. Med Lov om obligatorisk tjenstepensjon (OTP-loven) som trådte i kraft 1. januar 2006, innebar det at alle arbeidsgivere ble pålagt å etablere en pensjonsordning for sine ansatte. Fra 1. januar 2011 kom retten til å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år i folketrygden. Samtidig blir AFP-ordningen i privat sektor lagt om slik at AFP blir et årlig tillegg til folketrygdens alderspensjon. Det foreligger sparsomt med rettspraksis etter 2006 på erstatningsposten pensjonstap.

1.6 Videre fremstilling

I kapittel 2 er det gitt en fremstilling av de ulike pensjonstypene, samt forhold som har betydning for utmålingen. For at det skal være mulig å vurdere å utmåle pensjonstapet, er det nødvendig å ha kunnskap om den formelle retten. I oppgavens punkt 2.3, som henviser til kapittel 6, har jeg laget noen praktiske regneeksempler¹⁰ som berører erstatningsposten pensjonstap. For å avlaste hovedteksten samt tydeliggjøre eksemplene, er det mest logisk for leseren at beregningene er samlet i vedlegget. Kapittel 3 omhandler pensjonstapet på typetilfellene voksen, yrkesskade, barn og forsørgelsestap. Kapittel 4 gir en oppsummering og enkelte refleksjoner. Kursiveringer i domspremisser og andre siterte tekster er foretatt av meg. Rettsavgjørelser har blitt angitt med kallenavn. Dommene betegnes vanligvis med skadelidtes etternavn. Tabeller som finnes i oppgaven er laget av meg. Bøker og artikler er angitt med forfattere og årstall i teksten, mens hele referansen fremgår av litteraturlisten i kapittel 5.

---

⁷ NOU 2011:16 s. 192.

⁸ Nygaard 2000 (5.utg.) og Nygaard 2007 (6. utg.).

⁹ Lødrup 1999 (4. utg.), Lødrup 2005 (5. utg.) og Lødrup (medf. Kjelland) 2009 (6.utg.).

¹⁰ Jeg har fått tillatelse av Steven Portch til å benytte beregningsprogrammet Compensatio i oppgaven.

2 DEN FORMELLE RETTEN OM UTMÅLING AV PENSJONSTAP

2.1 Kort innledning

For å fremme et krav om pensjonstap er det viktig for skadelidte å kjenne til de ulike pensjonstypene. I privat sektor gjelder det nye regelverket fullt ut, mens i offentlig sektor er pensjonsordningene i stor grad slik det var tidligere.

Nedenfor følger et utdrag og oversikt over noen pensjonstyper jeg som skadebehandler mener er viktig for skadelidte å ha kjennskap til i forbindelse ved utmålingen av pensjonstapet i personskadesaker.

2.1.1 Ny folketrygd

Den nye folketrygdloven vil gradvis bli innført. De nye opptjeningsreglene trådte i kraft fra 1. januar 2010. Regelverket får bare virkning for personer født i 1954 og senere. Et år senere ble det innført en rett til å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. For enkelte fødselsårganger vil pensjonen likevel bli beregnet etter de gamle opptjeningsreglene med grunnpensjon og tilleggspensjon. Det nye er at den årlige pensjonen blir beregnet ved basispensjon og forholdstall. Fra 1. januar 2016 får de første alderspensjonistene deler av sin pensjon regnet ut etter de nye opptjeningsreglene. Pensjonsbeholdningen og delingstall vil bli benyttet for å beregne pensjonen. Fra 1. januar 2025 innebærer det at de første pensjonistene får hele pensjonen sin beregnet etter de nye opptjeningsreglene.

En viktig endring er at det fra 2011 er mulig å ta uttak av pensjon fra 62 år, samt rett til å arbeide samtidig som en tar ut pensjon, se folketrygdloven §§ 20-2 og 20-15. Sentral endring er at det foreligger nye opptjeningsregler for yngste alderskull med livslang opptjening. Levealdersjustering er innført på alle utbetalinger. Dette innebærer at levealdersjustering gjelder for alderspensjonister født i 1944 eller senere. Levealdersjustering innebærer at pensjonen justeres for endringer i befolkningens levealder. Meningen med pensjonsreformen er at økt levealder ikke skal medføre økte pensjonskostnader for folketrygden. Med den nye pensjonsreformen er det tatt høyde for at folk blir stadig eldre. Dette fordi det stadig blir færre yngre arbeidstakere som skal finansiere pensjonsordningene gjennom å betale skatt.

Levealdersjusteringen innebærer at alderspensjonen blir justert etter forventet levealder for et bestemt årskull. Hvis forventet levealder øker mellom årskull, vil levealdersjusteringen ende opp med at yngre årskull får lavere alderspensjon ved en gitt uttaksalder. De som er i jobb kan kompensere ved å stå lenger i arbeid og utsette uttaket av pensjon. Innen juli det året et årskull fyller 61 år, regner statistisk sentralbyrå ut kullets forventede levealder. Dette er likt for menn

og kvinner og for alle yrkesgrupper. Det betyr at levealdersutviklingen etter man har fylt 61 år ikke påvirker beregningene av den enkeltes pensjon.

En viktig endring er innføringen av fleksibel alderspensjon fra folketrygden fra fylte 62 år til 75 år. Dette innebærer at alderspensjonen skal være nøytral i forhold til uttaksalder. Nøytralt uttak vil si at forventet nåverdi av den enkeltes samlede pensjonsutbetalinger skal være uavhengig av uttaksalder, se folketrygdloven § 19-6. Nøytralt uttak innebærer at totalsummen man får utbetalt i pensjon blir den samme. Det har ingen betydning om man pensjonerer seg som 62 åring, eller om man velger å ta ut alderspensjonen fra 75 år. Et tidlig uttak av alderspensjon innebærer at den årlige pensjon blir lavere fordi pensjonen skal fordeles over flere år. Hvis uttaket utsettes blir pensjonen naturligvis høyere. Grovt sett vil tidlig uttak gi lavere pensjon livet ut, mens senere uttak vil øke alderspensjonen.

Meningen med den nye folketrygden er at det skal lønne seg å jobbe. Nye opptjeningsregler foreligger som har til hensikt å gi større samsvar mellom hva arbeidstaker betaler inn og hva man får igjen i penger som pensjonist. Dette betyr at alle inntektsår skal telle. Alle år med pensjongivende inntekt fra og med det året man fyller 13 år og fram til fylte 75 år blir det avsatt 18,1 % av inntekten.

For å beregne pensjon etter nye eller gamle regler er begrepet basispensjon innført i forbindelse med den nye pensjonsreformen. Basispensjonen er summen av grunnpensjon og tilleggspensjon. Rettigheter til basisgrunnpensjon oppnås ved å bo i Norge, såkalt botid. Rettigheter til basistilleggspensjon følger av pensjongivende inntekt. Her vil all inntekt fra 13 år telle med (inntekt er begrenset oppad til 7,1 G). Videre benyttes basispensjonen for å beregne alderspensjonen for personer født i årene 1943 til 1962, og som går av med pensjon etter den 1. januar 2011.

Den nye alderspensjonsordningen deles i grupper etter fødselsår. Det foreligger fire inndelingsfaser.¹¹ Den første gruppen omfatter personer som er født i 1943 eller tidligere. Ovennevnte aldersgruppe er lite hensiktsmessig for oppgaven, fordi det er så å si ingen som vil ha krav på å få erstattet et eventuelt pensjonstap på grunn av høy alder.

---

¹¹ Kjønstad JV 2012 s. 89.

2.1.1.1 Personer født 1944 til 1953

Folketrygdens kapittel 19 gjelder for ovennevnte års gruppe. Levealdersjusteringen kommer også til anvendelse. Videre blir pensjonene regulert ut fra lønnsveksten minus 0,75. Selve uttaket av pensjonen kan tas ut fra 62 år. Pensjonsordningen vil opphøre fra ca. 2060. Dette fordi nesten alle som er født i 1953 og tidligere vil være døde.¹²

Det er ikke mange skadelidte som vil bli berørt av et eventuelt pensjonstap i ovennevnte aldersgruppe. For personer som er født i 1943 til 1953 beregnes alderpensjonen etter folketrygdens tradisjonelle beregningsregler. De 20 beste inntektsårene bestemmer hvor stor basispensjonen blir.

For ovennevnte aldersgruppe tjener arbeidstaker opp rettigheter ved at det årlig fastsettes pensjonspoeng basert på pensjongivende inntekt, se folketrygdloven § 3-13. Pensjonspoengene er avgjørende for størrelsen av basispensjonen. Pensjonspoengene gir grunnlag for beregning av basistilleggspensjon.

Arbeidstakere som innehar 40 poengår har krav på full basistilleggspensjon. Basistilleggspensjonen beregnes på grunnlag av et sluttpoengtall som er gjennomsnittet av de 20 beste poengårene, se folketrygdloven §§ 3-8 og 3-11.

De som blir uføre har som oftest ikke opptjent fulle rettigheter. For uføre fastsettes opptjeningen ved hjelp av antatte fremtidige pensjonspoeng, se folketrygdloven § 3-17. Basistilleggspensjonen for personer som er født tom 31. desember 1953 beregnes på grunnlag av framtidige pensjonspoeng. I tillegg kommer de opptjente og godskrevne pensjonspoeng som er fastsatt tidligere år. De framtidige pensjonspoeng kan beregnes på to måter. De framtidige pensjonspoeng kan beregnes på grunnlag av den beste halvpart av alle årene fom fylte 17 år, eller de kan beregnes på grunnlag av gjennomsnittet av poengene de tre siste årene, se folketrygdloven § 3-18. Dette innebærer i praksis at uførepensjonen tilsvare om lag den alderspensjonen som kommer til utbetaling fom 67 år.¹³

2.1.1.2 Personer født 1954 til 1962

De som er født i ovennevnte tidsrom får beregnet sin pensjon av en forholdsmessig andel av opprinnelige og nye opptjeningsregler. For eksempel vil en person født i 1955 få 20 % av al-

---

¹² Kjønstad JV 2012 s. 89.

¹³ Prop.130 L (2010–2011)

derspensjonen beregnet etter nye opptjeningsregler og 80 % beregnet etter opprinnelige regler, mens en person som er født i 1961 vil få 80 % av alderspensjonen beregnet etter nye opptjeningsregler og 20 % beregnet etter opprinnelige regler. Dette innebærer at personer født tidligere i perioden vil få en mindre andel av pensjonen beregnet etter nye opptjeningsregler, se folketrygdloven § 20-19 vedrørende årskullene 1954-1962. Pensjonsordningen vil være en komplisert mellomvariant og vil være i funksjon fra 2016 til ca. 2070.¹⁴

2.1.1.3 Personer født i 1963 og senere

Ovennevnte aldersgruppe får sin alderspensjon beregnet etter bestemmelsene etter folketrygdens kapittel 20. Mange arbeidstakere hadde opparbeidet seg pensjonspoeng da den nye folketrygden ble innført. Arbeidstakere som hadde hatt pensjonsgivende inntekt før den 1. januar 2011 oppreguleres. Dette fremkommer i folketrygdens § 20-21 2 ledd hvor det påpekes at inntekten for hvert år oppreguleres i forhold til gjennomsnittlig grunnbeløp. Rundskriv¹⁵ fra NAV gir en mer utførlig beskrivelse av hvordan overgangen til nye regler for opptjening og beregning av alderspensjon blir. I rundskrivet foreligger det regneeksempler for fastsettelse av nåverdi for tidligere opptjente rettigheter. For årene før 2010 blir pensjonsgivende inntekt de enkelte årene omregnet til 2010 – inntekt.

Pensjonsbeholdning er et sentralt begrep i den nye pensjonsordningen og omfatter personer som er født i 1954 og senere. En konto i banken har likhetstrekk med begrepet pensjonsholdning. Sakens kjerne er at pensjonsinntekten fra 13 år fram til fylte 75 år blir satt inn med 18,1 % av inntekten. Maksimalt pensjonsgrunnlag i ny opptjeningsmodell utgjør 7,1 G.

For personer, født etter 1962, som ikke har hatt pensjonsgivende inntekt før 2010 vil få sin pensjon beregnet etter den nye pensjonsordningen, se folketrygdens kapittel 20.

Det er mulig å ta ut alderspensjonen i aldersintervallet 62-75 år. Denne gruppen vil bli berørt av levealdersjustering og de nye bestemmelsene om delingstall. Sentralt er også at pensjonen indekseres etter lønnsveksten minus 0,75 %.

Statisk Sentralbyrå utarbeider endelige delingstall for uttaksaldre mellom 62 år og 75 år innen den 1. juli i det årskull fyller 61 år. Delingstallet er likt for kvinner og menn. Det tas heller ikke hensyn til yrkesgrupper. Imidlertid er det ikke så store justeringer på delingstallene på de ulike årgangene når ett år er passert. Delingstallene opplyser hvor mange år en person for et

---

¹⁴ Kjønsstad JV 2012 s. 89.

¹⁵ Rundskriv utarbeidet av Arbeids og velferdsdirektoratet, pensjon og Ytelser 1. januar 2010.

bestemt årskull forventes å leve etter å ha gått av med pensjon. I korte trekk benyttes delingstallet for å beregne årlig pensjon for en person som får pensjonen beregnet ut fra en opptjent pensjonsbeholdning.

Besteårsregelen (folketrygdlovens § 3-11) videreføres ikke i den nye pensjonsordningen. Alle år teller med. Dette innebærer at årene den enkelte har hatt lave inntekter og lav opptjening ikke kan velges bort. De som har veldig ujevne næringsinntekter vil bli særlig berørt. Den nye pensjonsordningen vil for enkelte personer føre til mye lavere pensjoner.

2.1.2 Tjenestepensjonsordninger i offentlig sektor

I offentlig sektor finnes det to tjenestepensjonsordninger i stat og kommune som er dominerende. Statens pensjonskasse (SPK) administrerer pensjonsordningen for statsansatte og store deler av undervisningssektoren, mens den felles kommunale pensjonsordningen er en tjenestepensjonsordning for ansatte i kommune og fylkeskommuner. Den er i hovedsak identisk med ordningen i (SPK). Det dominerende selskapet for kommunale pensjonsordninger er Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Imidlertid er en del pensjonsordninger plassert i egne pensjonskasser, og noen kommuner har plassert ordningen i andre private forsikringsselskaper. Ordningen er nedfelt i tariffoverkomsten i kommunal sektor, slik at den er lik for alle kommuner og fylkeskommuner.

Det er omtrent 850.000 offentlig ansatte i Norge, hvorav om lag 1/3 er ansatt i statlig,¹⁶ og 2/3 i kommunal sektor. De som mottar pensjon fra det offentlige utgjør omtrent 1/3 av den totale arbeidsstyrken i landet. Offentlig tjenestepensjon er ikke tilpasset pensjonsreformen.

Selv om reglene for offentlig tjenestepensjon i all hovedsak er like innenfor statlig og kommunal sektor finnes det likevel enkelte mindre ulikheter. Det er tatt utgangspunkt i vedtekter for tjenestepensjonsordningen (TPO) i Hovedtariffavtalen for kommunal sektor (HTA).

I de offentlige tjenestepensjonene er hovedmodellen for alderspensjon en ytelsesbasert bruttoordning¹⁷ som samordnes med folketrygden. Med offentlig tjenestepensjonsordninger er i hovedsak pensjonsordning etter lov om Statens pensjonskasse,¹⁸ lov om pensjonsordning for sykepleiere,¹⁹ lov om pensjonsordning for apotekvirksomhet,²⁰ og kommunal pensjonsordning etter forsikringsvirksomhetsloven.²¹

---

¹⁶ Finansavisen 22. april 2014 s. 4.

¹⁷ Grøholt 2013 s. 240.

¹⁸ Lov av 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse.

¹⁹ Lov av 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere.

Bestemmelsen om Statens pensjonskasse er nedfelt i egen lov, mens bestemmelsene om den kommunale pensjonsordningen er fastsatt i et eget regelverk, som er en del av tariffoverenskomstene i kommunal sektor.

Statens pensjonskasse er statsgarantert og skal dekke pensjonen for ansatte i statlig virksomhet. Pensjonen fra Statens pensjonskasse kommer i tillegg til folketrygden og sikrer statspensjonister en pensjon som ligger på et garantert nivå. Den felles kommunale pensjonsordningen er en tjenstepensjonsordning for ansatte i kommuner og fylkeskommuner. Denne ordningen er i hovedsak identisk med ordningen til Statens pensjonskasse.

Tjenstepensjonsordningene i offentlig sektor er i hovedsak omfattet av overføringsavtalen. Dette betyr at opptjente rettigheter i en kommune følger en ansatt som bytter arbeidsplass til en annen kommune eller fylkeskommune eller til staten, og omvendt. For eksempel vil en ansatt som har opptjening i Statens pensjonskasse (SK) og Kommunal Landspensjonskasse (KLP) få beregnet sin pensjon basert på total medlemstid i de offentlige ordningene. Overføringsavtalen sikrer at ansatte kan skifte fra stat til kommune og mellom kommunene, uten å tape pensjonsrettigheter. I Offentlig sektor betaler de fleste ansatte et medlemsinnskudd på 2 % av pensjonsgrunnlaget.

Et vilkår for medlemskap i tjenstepensjonsordninger i offentlig sektor er at man arbeider minst 14 timer per uke. I den kommunale tjenstepensjonsordningen blir dette belyst i (TPO) §§ 2-2 og 2-3. Det påpekes i (TPO) § 2-2 at faste ansatte som har minst 50 % stilling, eller at de har en stilling med en ukentlig arbeidstid på minst 14 timer, skal meldes inn i pensjonsordningen med det samme. En arbeidstid på 14 timer i uka tilsvarer en arbeidstid på 37,33 %. Til sammenligning i privat sektor så skal alle ansatte med minst 20 % stilling omfattes av en pensjonsordning. Dette innebærer at kravet til stillingsstørrelse nesten er det dobbelte i offentlig sektor.

Offentlig ansatte kan gå av med pensjonsalder ved 67 år. Som hovedregel er aldersgrensen i offentlig sektor 70 år. Jf. HTA § 6-1. Imidlertid er det en del stillinger som har særaldersgrense, for eksempel sykepleiere, politifolk, forsvaret. Hvis summen av alder og tjenestetid minst utgjør 85 år, kan arbeidstakeren gå av inntil tre år før stillingens aldersgrense. Dette innebærer at en ansatt med særaldersgrense på 60 år, kan fratre med tjenstepensjon ved fylte 57 år. Et krav er at summen av alder og tjenestetid utgjør 85 år. Hvis vedkommende har vært medlem

---

²⁰ Lov av 26. juni 1953 nr. 11 om pensjonsordning for apotekervirksomhet.

²¹ Lov av 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet.

av tjenstepensjonsordningen i minst 28 år blir regnestykket som følger: (57 år + 28 år = 85 år). Jf. HTA § 7-1.

Alderspensjonen i de offentlige tjenstepensjonene er en bruttopensjon som skal samordnes med folketrygden. En bruttopensjon gir garanti for at den samlede alderspensjonen blir en bestemt prosentandel av pensjonsgrunnlaget. Pensjonsgrunnlaget er grunnlaget for beregningen av pensjonen. Jf. (TPO) kapittel 4. Med pensjonsgrunnlaget menes den lønna arbeidstakeren har på avgangstidspunktet. I kommunal sektor fastsettes pensjonsgrunnlaget på samme måte som i Statens pensjonskasse. Den samlede pensjonen er en kombinasjon av pensjon fra folketrygden og den offentlige pensjonsordningen. Full årlig pensjon utgjør 66 % av pensjonsgrunnlaget med medlemstid på 30 år. Alderspensjonen er en bruttopensjon på 66 % av pensjonsgrunnlaget på avgangstidspunktet forutsatt at man har minst 30 års tjenestetid. Hvis vedkommende har mindre enn 30 års tjenestetid innebærer dette at pensjonen blir avkortet. Jf. TPO § 7-4. Ytelsesnivået i de fleste ordningene er ved full opptjening 66 % av pensjonsgrunnlaget. I enkelte kommunale ordningene er ytelsesnivået 70 %.

Innføringen av levealdersjusteringen i folketrygden og tjenstepensjonsordningen vil som hovedregel føre til lavere total ytelse fra 67 år. For årskullene som er født i 1958 eller tidligere er det innført en individuell garanti som skal sikre et pensjonsnivå på 66 % av pensjonsgrunnlaget. Jf. HTA kapittel 2 punkt 2.1.4. Har vedkommende mindre enn 30 års tjenestetid, for eksempel 20 år, blir det garanterte pensjonsnivået et forholdsmessig beløp 20/30 av 66 %.

Sluttlønnsprinsippet i ytelsesbasert offentlig tjenstepensjon innebærer at det er sluttlønnen som avgjør størrelsen på pensjonen. Hvis en arbeidstaker i offentlig sektor har høy lønn på slutten av karrieren bidrar bruttogarantien til en gunstig alderspensjon for en som har hatt yrkeskarrieren i det offentlige.

2.1.3 Avtalefestet pensjon (AFP) – privat sektor

Fra 1. januar 2011 ble AFP-ordningen i privat sektor lagt om. Dette innebærer at AFP blir et årlig tillegg til folketrygdens alderspensjon. Som en følge av at det skulle etableres en AFP-ordning for arbeidstakere i privat sektor, ble det innført en ny lov om statstilskott til ordningen med AFP.

Staten bidrar til å dekke kostandene ved AFP. Det er stilt opp krav til AFP-ordningen for at det skal gis statstilskott. AFP trådte i kraft 1. januar 2011 i privat sektor og sikrer et livsvarig tillegg til folketrygdens alderspensjon. AFP omfatter bare dem som jobber i bedrifter med tariffavtale der AFP inngår. Lov 19. februar 2010 nr. 5 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP- tilskottsloven) trådte i kraft 1. januar 2011.

Loven er i hovedsak en lovfesting av AFP-avtalene fra lønnsoppgjøret i privat sektor i 2008. I forarbeidene²² er hovedinnholdet i AFP-ordningen oppsummert.

Personer som har tatt ut AFP-pensjon etter 1. januar 2011, vil i sin helhet være omfattet av det nye regelverket, og blir beskrevet nedenfor.

I AFP-tilskottsloven § 4 er de grunnleggende kravene til ordningen for rett til statstilskott tatt inn. Det stilles opp tre krav til arbeidstakerens yrkesaktivitet for at det skal gis statstilskott. Alle tre kumulative vilkår i AFP-tilskottsloven § 4 (a), (b) og (c) må være oppfylt.

AFP-tilskottsloven § 4 (a) innebærer at arbeidstakeren må på uttakstidspunktet ha en inntekt som omregnet til årsinntekt overstiger gjeldende grunnbeløp, og også ha hatt inntekt i det foregående året som omregnet til årsinntekt overstiger gjennomsnittlig grunnbeløp.

AFP-tilskottsloven § 4 (b) slår fast at arbeidstakeren må være reell arbeidstaker i en bedrift som er omfattet av AFP-avtale. Vedtektene for Fellesordningen § 3-2 presiserer at arbeidstakeren de tre siste årene før uttakstidspunktet sammenhengende må ha vært ansatt og reell arbeidstaker i et foretak tilsluttet Fellesordningen. Stillingsstørrelsen i de tre årene må ha utgjort minst 20 % av en hel stilling. Fellesordningen for AFP er en felles ordning for ny AFP i privat sektor. Fellesordningen krever inn premier for AFP fra bedriftene som er tilsluttet ordningen og behandler søknader fra arbeidstakere om AFP.

AFP-tilskottsloven § 4 (c) krever at arbeidstakeren ved fylte 62 år har vært arbeidstaker i minst sju av de siste ni årene i en eller flere bedrifter som var omfattet av en avtale om AFP.

Vilkårene i AFP-tilskottsloven §§ 4 (a) og (b) må være oppfylt på tidspunktet for uttaket av pensjon, mens vilkåret i AFP-tilskottsloven § 4 (c) må være oppfylt på tidspunktet arbeidstakeren fyller 62 år. Det er ingen mulighet til å vente seg til oppfyllelse av vilkåret i bokstav (c).

Etter AFP-tilskottsloven § 5 er det stilt opp fire krav til hvordan pensjonsordningen skal være utformet. Det første kravet er nevnt AFP-tilskottsloven § 5a. Det tidligste tidspunktet AFP kan gis fra, er ved 62 år. Dette betyr at pensjonen tidligst kan utbetales med virkning fra måneden etter fylte 62 år.

I AFP-tilskottsloven § 5 b er det et krav om samtidig uttak av folketrygdpensjon hvis AFP tas ut før fylte 70 år. Ved uttak av AFP før 70 år må man ta ut AFP sammen med hel eller gradert

---

²² Ot.prp.nr 111 (2008–2009) s. 6 og 7.

alderspensjon fra folketrygden. Minstekravet for å ta ut alderspensjon fra folketrygden er 20 %. Jf. folketrygdloven § 20-14.

AFP-tilskottsloven inneholder ikke regler om at man senere stanser alderspensjonen eller endrer uttaksgraden. Dette innebærer at man kan stoppe uttaket av alderspensjon fra folketrygden måneden etter at alderspensjonen er tatt ut, slik at man bare i ettertid kan motta AFP.

Uttak av alderspensjon fra folketrygden innebærer at vilkåret for tidlig uttak av minimum 20 % av alderspensjonen fra folketrygden må være oppfylt for uttak av AFP. Jf. folketrygdloven §§ 19-11 og 20-11.

I AFP-tilskottsloven § 5 c er det et krav om at AFP ikke kan tas ut gradert. Dette innebærer at vedkommende enten må ta ut full AFP eller ingen AFP. AFP utbetales livsvarig etter at uttaket har startet. AFP-tilskottsloven inneholder ingen bestemmelser til å stoppe uttaket av AFP hvis det først er startet.

I AFP-tilskottsloven § 5 d stilles det opp ett krav om hvordan pensjonen skal beregnes og henviser til AFP-tilskottsloven §§ 6 og 7.

AFP-tilskottsloven § 6 slår fast at det grunnlaget som pensjonen skal beregnes ut fra, skal være summen av registrert pensjonsgivende inntekt i tidligere år. Registrerte inntekter blir oppregulert til nivået på uttakstidspunktet med den generelle lønnsveksten (tidligere med grunnbeløpet). AFP beregnes også av pensjonsopptjening som vedkommende får på grunnlag av arbeidsledighet, verneplikt og omsorgsarbeid. Imidlertid tas kun hensyn til inntekt opp til 7,1 G i det enkelte år. Det året arbeidstakeren fyller 61 år er det siste inntektsår som teller med ved fastsettelsen av AFP-grunnlaget. Arbeidstakeren tjener dermed ikke opp AFP rettigheter det året vedkommende fyller 62 år. Til sammenligning kan man i folketrygden tjene opp alderspensjon til og med det året man fyller 75 år.

I AFP-tilskottsloven § 7 inneholder regler om beregning av AFP-pensjonen. AFP-ytelsen utgjør 0,314 % av grunnlaget etter AFP-tilskottsloven § 6. Jf. AFP-tilskottsloven § 7 første ledd. Dette innebærer at AFP-påslaget utgjør 0,314 % av registrerte pensjonsgivende inntekter opp til 7,1 G i hvert enkelt år. De registrerte inntektene hos NAV blir oppregulert til nivået på uttakstidspunktet med den generelle lønnsveksten.

Opptjeningen av AFP-påslaget har likhetstrekk med opptjeningen i ny folketrygdlov ved at alle år teller med. Imidlertid er det en vesentlig forskjell fra ny folketrygd at man ikke får opptjening av AFP av inntekter etter det kalenderåret man fyller 61 år.

AFP-påslaget beregnes som en årlig ytelse. For eksempel så vil en arbeidstaker som har tjent 500 000 kroner i 40 år, få et livsvarig AFP-påslag ved uttak ved fylte 67 år, på 62 800 kroner per år. $0,314 \% \text{ av } 500\,000 \text{ kroner} = 1570 \text{ kroner}$. $1570 \text{ kroner} \times 40 \text{ år} = 62\,800 \text{ kroner}$ i årlig AFP-påslag. Dette er før levealdersjustering.

Videre i AFP-tilskottsloven § 7 første ledd fremgår det at pensjonen skal justeres ved hjelp av et forholdstall. Forholdstallet skal gjenspeile uttakstidspunkt og forventet levealder. Summen av utbetalt AFP over livsløpet skal være den samme uansett alder ved uttaket. Det vil si at AFP skal være nøytral i forhold til uttakstidspunkt. Imidlertid øker utbetalt AFP med alderen ved uttaket. Ved uttak av AFP etter 70 år er det bestemt at forholdstallet ved fylte 70 år skal legges til grunn. En utsettelse av uttaket etter 70 år fører derfor ikke til økt AFP utbetaling. Hvis vedkommende utsetter uttak av AFP til etter fylte 70 år, kan man velge å bare ta ut AFP. Dette fordi at årlig AFP ikke øker ved uttak etter 70 år.

AFP-tilskottsloven § 7 tredje ledd beskriver beregning av pensjonen hvis den tas ut før fylte 67 år. Det foreligger regler om to-nivå-uttak. To-nivå-uttak innebærer at hvis det tas ut AFP før fylte 67 år, utbetales det et fast kronetillegg på 19 200 kroner. En årsak til dette er man skal få en samlet pensjon som svarer til nivået i den gamle AFP-ordningen i privat sektor. Summen av utbetalt kronetillegg innebærer en reduksjon av den livsvarige delen av pensjonen. Beregningsmessig er den totale pensjonen det samme, det er bare fordelingen av utbetalingen som er annerledes hvis det utbetales et kronetillegg før 67 år.

Det gis kompensasjonstillegg til arbeidstakere født 1944 til 1962. Kompensasjonstillegget finansieres fullt ut av staten og tillegget må tas ut sammen med pensjonen. Ovennevnte årskull får hele eller deler av alderspensjonen beregnet etter dagens opptjeningsregler. Dette innebærer at årsgruppene 1944 til 1962 ikke har samme mulighet som senere årskull til å motvirke levealdersjusteringen ved å jobbe lenger. Kompensasjonstillegget skal utgjøre et fast kronebeløp. Jf. AFP-tilskottsloven § 10.

En årsak til at det er innført et kompensasjonstillegg er at års gruppene 1944 til 1962 ikke har samme mulighet som senere årskull til å motvirke effekten av levealdersjusteringen ved å jobbe lenger. De tidligste årskullene får et lavere kompensasjonstillegg. Dette fordi de tidligste årskullene allerede ved pensjonsreformens ikrafttreden var eldre enn 62 år, slik at levealdersjusteringen gir en mindre reduksjon av pensjonen.

2.1.4 Obligatorisk tjenstepensjon

Siden det var stor forskjell på privat og offentlig tjenstepensjon, ble det i privat sektor innført obligatorisk tjenstepensjon (OTP) i arbeidsforhold. OTP-loven trådte i kraft fom 1. januar 2006. Dette innebar at bedriftene fikk en plikt til å opprette tjenstepensjonsordning for sine arbeidstakere. En ordning med tjenstepensjon innebærer at arbeidsgivere tilbyr fremtidige pensjonsytelser utover folketrygden som en del av godtgjørelsen for arbeidet.

Lov om obligatorisk tjenstepensjon § 2 første ledd sier at foretak som kommer inn under lovens anvendelsesområde, må opprette en pensjonsordning for sine arbeidstakere.²³ Selve opprettelsen av en pensjonsordning må skje innenfor regelverket i innskuddspensjonsloven eller foretakspensjonsloven. OTP-loven § 4 og § 5 slår fast minstekravene som loven stiller opp. Foretakets pensjonsordning kan enten utformes etter innskuddspensjonsloven eller foretakspensjonsloven. Det er ingen ting i veien for at foretaket kan etablere parallelle og kombinerte pensjonsordninger.

Særlig de siste årene har flere bedrifter som opprinnelig har hatt ytelsesordninger for sine ansatte valgt å gå over til innskuddsordninger. På hjemmesiden til Storebrand opplyses det at ca. 70 % av de ansatte har innskuddspensjon og ca. 30 % innehar en ytelsesordning hos arbeidsgiveren. Mange foretak har etablert innskuddsordninger med lovens minimumsnivå. Særlig gjelder dette der arbeidsgivere før 2006 ikke hadde valgt å ha tjenstepensjonsordninger for sine ansatte.²⁴ Hvor arbeidsgiver velger en ytelsesordning for sine ansatte er det et krav at arbeidstakerne sikres en alderspensjon som pensjonsinnskudd minst tilsvarer alderspensjon etter minstekravene for innskuddsordninger.

2.1.5 Innskuddsfritak ved uførhet

Det følger av lov om obligatorisk tjenstepensjon at alderspensjonsordningene skal ha tilknyttet innskuddsfritak ved uførhet. Innskuddsfritak sikrer at skadelidte ved uførhet fortsetter å opparbeide seg rett til alderspensjon. Arbeidsgiver er pålagt å tegne forsikring som skal sikre fortsatt innbetaling til alderspensjonen hvis arbeidstakeren for eksempel blir ufør ved en ulykke. Ved innskuddspensjon fremkommer dette i lov om obligatorisk tjenstepensjon § 4 tredje ledd og ved ytelsesbasert pensjon i lov om obligatorisk tjenstepensjon § 5 første ledd. Forsikringen må ha et innskuddsfritak ved uførhet i samsvar med uføregraden hvis uføregraden er 20 % eller mer. Innskuddsfritaket ved innskuddspensjon løper frem til medlemmet er 67 år.

---

²³ Bogstad 2013 s. 62 og 63.

²⁴ Plahte og Nordstoga 2013 s. 79.

Dette innebærer at alle innskuddspensjonsordninger skal ha tilknyttet innskuddsfritak. Innskuddsfritaket sikrer at avtalt innskudd til alderspensjon fortsatt blir betalt selv om skadelidte blir ufør. Innskuddsfritaket gir imidlertid ingen utbetaling til den uføre. Det er ikke et krav i loven om at arbeidsgiver skal sikre ansatte en uførepensjonsordning (uførepensjon). For at man skal være sikret løpende pensjon ved uførhet må det være tilknyttet egne forsikringsdekninger for dette.

Avgjørende er hvordan arbeidsgiver har forsikret innskuddsfritaket ved uførhet. Innskuddsfritaket blir normalt fastsatt til å være det samme innskuddet som skal innbetales til ordningen. Innskuddsfritaket kommer til anvendelse etter 12 måneders sykmelding og sikrer at alderspensjonen likevel blir slik som forutsatt i pensjonsordningen. Formålet med innskuddsfritaket ved uførhet er å sikre arbeidstakerne alderspensjon ved nådd pensjonsalder til tross for at arbeidsgiverens tilskuddsplikt er bortfalt på grunn av uførhet.

2.1.6 Innskuddspensjon

Reglene om innskuddspensjon fremgår av Lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold (Innskuddspensjonsloven) NR. 81 2000. Nedenfor blir det redegjort for en del av de sentrale rammene som innskuddspensjonsloven stiller opp.

Vilkåret for medlemskapet er påpekt i innskuddspensjonsloven §§ 4-1 til og med 4-4. De alminnelige reglene om retten til medlemskap fremkommer i innskuddspensjonsloven § 4-1. Sakens kjerne er at det i utgangspunktet bare er arbeidstakere i foretaket som kan opptas i pensjonsordningen. En forutsetning for medlemskap i en innskuddspensjonsordning er at arbeidstakeren er medlem i folketrygden med opptjening av pensjonsrettigheter. Dette følger av innskuddspensjonsloven § 4-1 tredje ledd. I forbindelse med et erstatningsoppgjør i Norge er det sjelden at skadelidte ikke har medlemskap i folketrygden.

Innskuddspensjonslovens § 4-1 første ledd slår fast at pensjonsordningen omfatter alle arbeidstakere i bedriften som har fylt 20 år. Imidlertid er det ingenting i veien for at arbeidsgiver kan fastsette en lavere opptaksalder i pensjonsordningens regelverk. Innskuddspensjonslovens § 4-2 tredje ledd regulerer retten til medlemskap for arbeidstakere som jobber deltid. Loven stiller opp et krav om at arbeidstakeren må ha en 20 % stilling for å bli tatt opp i innskuddspensjonsordningen. Arbeidsgiveren kan tilby en lavere stillingsprosent som skal omfattes av ordningen.

Vilkåret for uttak av alderspensjon kommer frem i innskuddspensjonslovens § 7-2. En ansatt som ønsker å ta ut pensjon, må gi melding om uttak. Jf. innskuddspensjonsloven § 7-2 første

ledd. Arbeidstakeren har også mulighet til å ta ut gradert uttak av pensjon. Dette er slått fast i innskuddspensjonsloven § 7-2 første ledd. I folketrygdloven §§ 19-10 tredje ledd og 20-14 tredje ledd så kan pensjon tas ut etter gradene 20, 40, 50, 60, 80 og 100 %. Til sammenligning er det ikke stilt opp noe krav om størrelsen på det graderte uttaket i innskuddspensjonsloven. Dette betyr at den som tar ut pensjon, kan fritt velge uttaksgrad. Imidlertid foreligger det et minimumsuttak av pensjonen. Av innskuddspensjonsloven § 7-2 tredje ledd første punktum innebærer det at uttaksgraden ikke kan settes lavere enn årlig utbetaling av alderspensjon som utgjør minst om lag 20 % av folketrygdens grunnbeløp.

Innskuddspensjonsloven § 7-4 første ledd sier at utbetalingen fra innskuddspensjonsordningen må fordeles over minst 10 år. Pensjon kan tas ut fra fylte 62 år, men må minst løpe til 77 år. Dette innebærer at minste utbetalingstid blir 15 år (62 år til 77 år). Hvis pensjonskapitalen er lav vil det derimot føre til en kortere utbetalingstid.

Selve beregningen av innskuddsbasert alderspensjon bør nevnes i denne sammenheng. Ved innskuddspensjon betaler arbeidsgiver et innskudd for alle ansatte som omfattes av pensjonsordningen. Innbetalingene fra arbeidsgiver plasseres på den ansattes pensjonskonto hvor det investeres. OTP – loven § 4 første ledd andre punktum er det stilt opp krav om hvilket pengebeløp som årlig skal innbetales til oppbyggingen av medlemmenes alderspensjon. Minstekravet etter lov om OTP er et årlig innskudd på minst 2 % av pensjonsgrunnlaget mellom 1 G og 12 G.

Forskrift til lov om innskuddspensjon²⁵ har fastsatt et øvre tak på innskuddenes størrelse. Arbeidsgiver kan sette av 5 % for lønn mellom 1-6 G og 8 % av lønnen mellom 6-12 G. Regelveirket før den 1. januar 2014 gir ingen adgang til at arbeidsgiveren kan sette av lønn over 12 G.

Hvordan pensjonskapitalen i en innskuddsbasert tjenstepensjonsordning forvaltes frem til pensjonsalder kan utgjøre flere tusen kroner i forskjell. Dette innebærer at pensjonskapitalen kan forvaltes på ulike måter.

Arbeidstaker kan selv velge hvordan pensjonskapitalen for investeringsvalgene skal forvaltes. Pengene kan plasseres i en bankkonto via rentefond eller aksjefond. Risikoen som arbeidstakeren må ta, fastsettes i avtalen mellom bedriften og som oftest med et livforsikringsselskap. Arbeidstakeren kan fritt endre sine investeringsvalg. Den spareformen som blir mest benyttet er innskuddsordninger som forvaltes i en spareavtale. Arbeidstakerne har da begrenset inves-

---

²⁵ Forskrift 2000 22. desember nr. 1413 § 3-2 innskuddsgrenser i pensjonsordningen.

teringsvalg for sin egen pensjonskonto.²⁶ Livselskapene tilbyr ordninger hvor de ansatte selv kan velge mellom de ulike forhåndsdefinerte investeringsprofiler. Ordningene som tilbys består av 3 - 4 ulike profiler. Min egen innskuddspensjon i Storebrand består av alternativet offensiv pensjon med 100 % aksjer, alternativet balansert pensjon som omfatter 50 % aksjer og 50 % i obligasjoner/rentepapirer og til slutt alternativet forsiktig pensjon som stort sett består av trygge rentepapirer. Pensjonsmidlene blir plassert i rentepapirer, hovedsakelig i norske statspapirer og i norsk banksektor.

Arbeidstaker i ulike livssituasjoner vil ha ulike sparebehov. Alderen kan dessuten ha en betydning for hvilket fond pensjonsmidlene plasseres i. For en ung arbeidstaker i en innskuddspensjonsordning er det om å få pensjonspengene til å vokse mest mulig. Livsforsikringsselskapene anbefaler særlig at en stor del av innskuddspensjonen investeres i aksjer. Erfaringsmessig gir aksjer muligheter for høy avkastning over en lengre tidsperiode. Imidlertid vil verdien av aksjer svinge mye på kort sikt.

For en ung ansatt som har mange år igjen i arbeidslivet vil svingninger i aksjemarkedet ha mindre betydning. Like før pensjonsalder anbefales det fra livselskapene at de oppsparte pensjonspengene i innskuddsordningen gradvis investeres i rentepapirer. Like før pensjonsalder er det anbefalt for arbeidstaker at pensjonsmidlene skal være trygt plassert for å gi en forutsigbar utbetaling.

Ved en innskuddsordning er det opp til arbeidstakeren hvilken risiko han/hun ønsker å ta. Ofte tilbyr livselskapene en automatisk nedtrapping mot portefølje med liten eller ingen aksjeandel de siste 10 år før pensjonsalder før 67 år. Arbeidstaker har mulighet til å overstyre forsikringsselskapet sitt forslag for skjerming mot svingninger i aksjemarkedet. Ved innskuddspensjon viser det seg at få arbeidstakere endrer sin profil.²⁷

Innskuddspensjon er en pensjonsordning hvor arbeidsgiver betaler et årlig avtalt innskudd (sparebeløp) til de ansattes alderspensjon. Avkastningen på sparebeløpet og det totale innskuddet avgjør størrelsen på den ansattes pensjonsbeholdning. Størrelsen på brutto lønnen til arbeidstaker har selvsagt betydning på hvor mye penger arbeidsgiver må avsette til pensjonsparing.²⁸ Hvilken utbetalingsperiode som velges har også betydning for hvilket beløp man vil motta som pensjonist. Foreløpig er innskuddspensjon et ungt produkt og det finnes ikke noen statistikker på hvordan utbetalingsperiode den enkelte vil velge. Imidlertid er hovedregelen at pensjonskapitalen minst skal fordeles på 10 års utbetaling.

---

²⁶ Plahte og Nordstoga 2013 s. 83.

²⁷ Plahte og Nordstoga 2013 s. 84.

²⁸ Plahte og Nordstoga 2013 s. 80.

Kostnader med årlig innskudd er kjent og forutsigbart for arbeidsgiver. For arbeidstaker er innskuddene også kjent, men selve størrelsen på pensjonen er ukjent. Dette innebærer at arbeidstaker bærer risiko for sin egen pensjon ved en innskuddsordning.

2.1.7 Ytelsesbasert pensjon

I korte trekk er en ytelsesbasert pensjonsordning en tjenstepensjonsordning som gir en avtalt pensjonsutbetaling til de ansatte ved pensjonsalder. Det typiske ved ytelsespensjon er at denne pensjonen fra bedriften fastsettes slik at folketrygden og tjenstepensjonen til sammen utgjør en viss prosent av sluttlønnen, for eksempel 70 %, ved full opptjening i ordningen. Fordelen ved ytelsespensjon er at ordningen sikrer de ansatte et fast fremtidig pensjonsnivå.

Reglene om ytelsesbasert tjenstepensjon fremgår av Lov om foretakspensjon (foretakspensjonsloven). Bestemmelsen om rett til medlemskap i en foretaksordning fremkommer i foretakspensjonsloven §§ 3-1 tom 3-11. Arbeidstakere som er fylt 20 år, Jf. foretakspensjonsloven § 3-3 første ledd, og har minst 20 % stilling, Jf. foretakspensjonsloven § 3-5 første ledd, skal omfattes av foretakspensjonsloven fra første arbeidsdag.

Foretakspensjonsloven § 4-2 første ledd slår fast at opptjeningen av pensjonsretten skjer lineært. I praksis betyr dette at den årlige pensjonen tjenes opp med en del som den tiden en arbeidstaker kunne ha oppnådd i en ytelsesbasertordning. Dette kan illustreres ved et eksempel²⁹ som følger: Det forutsettes at opptjeningsalderen er 67 år. Hvis en ansatt blir med i ordningen som 20-åring innebærer dette at arbeidstakeren tjener opp en pensjon på 1/47-del av full pensjon. Er en ansatt som blir tatt opp i ordningen 37 år og kravet til opptjeningstid er 30 år, må arbeidstakeren tjene opp en årlig pensjon på 1/30-del av full pensjon.

Pensjonsgrunnlaget er lønnsgrunnlaget pensjonen beregnes ut fra. Jf. foretakspensjonsloven § 1-2 punkt h. Det opplyses i foretakspensjonslovens § 5-4 første ledd om selve fastsettelsen av lønnen. Utgangspunktet er at arbeidstakerens lønn regnes som den lønnen som arbeidstaker mottar fra sin arbeidsgiver. Det er ikke anledning til å ta hensyn til lønn som overstiger 12 G. Jf. foretakspensjonsloven § 5-7 første ledd bokstav c.

Det foreligger ingen bestemmelser om pensjonsprosenten³⁰ i foretakspensjonsloven. Imidlertid blir tjenstepensjonen fastsatt til differansen mellom folketrygden og den fastsatte pen-

---

²⁹ Bogstad 2013 s. 92.

³⁰ Bogstad 2013 s. 93.

sjonsprosenten. Pensjonsprosenten er ofte 66 %. Innenfor finanssektoren er 70 % vanlig. I industri og produksjonsbedrifter er typiske pensjonssatser 62 eller 60 %.³¹ Derimot finnes det retningslinjer for størrelsen på de samlede pensjonsytelsene som pensjonisten får fra foretakspensjonsordningen og folketrygden.

Foretakspensjonsloven § 4-3 andre ledd beskriver hvordan opptjeningstiden/medlemstiden i pensjonsordningen skal beregnes. Tiden beregnes fra første faktiske arbeidsdag i bedriften. Foretakspensjonsloven § 4-3 første ledd påpeker hvor lang tid en ansatt må ha i pensjonsordningen. Kravet til full opptjening kan ikke settes lavere enn 30 år, og ikke høyere enn 40 år. Mange bedrifter velger 30 års medlemskap frem til opptjeningsalder.³²

Pensjonsformelen³³ for ytelsespensjon er som følger: Pensjonsgrunnlag x pensjonsprosent x (opptjeningstid/kravet til full opptjeningstid) x stillingsprosent.

En ytelsesbasert alderspensjon fastsettes sammen med en standard beregnet folketrygd.³⁴ Selve prosenten av pensjonsgrunnlaget har betydning for størrelsen av pensjonen. For ansatte i bedriften med lave inntekter yter folketrygden alene en høy andel av det totale pensjonsnivået. Folketrygden dekker således en lavere andel for en person som har høy lønn.

Ytelsesbasert tjenestepensjon har likhetstrekk med offentlig tjenestepensjon. Det som skiller seg ut i privat sektor er at det ikke er et garantert pensjonsnivå. Dette fordi det ikke skjer noen samordning med folketrygden. Det er ingen mulighet til å etablere en bruttopensjonsordning innenfor rammene av foretakspensjonsloven. Sakens kjerne er at det er beregnet folketrygd og ikke faktisk folketrygd som skal utgjøre fradraget i en ytelsespensjon.

Ytelsesordningene er sluttlønnbaserte.³⁵ Dette innebærer at det er sluttlønnen som blir lagt til grunn når den endelige pensjonen skal beregnes. Sluttlønnsprinsippet oppleves som uforutsigbare for arbeidsgivere. Dette fordi størrelsen på de fremtidige innbetalingene er ukjente, og økonomisk planlegging blir vanskelig. En ytelsesbasert ordning er mer forutsigbar for de ansatte enn en innskuddsbasert ordning. Det er arbeidsgiver som bærer risikoen for kostnadene ved en ytelsesbasert ordning. Aldersgrensen for de ytelsesbaserte ordningene er 62 år. Jf. foretakspensjonslovens § 5-7a.

---

³¹ Falk 2013 s. 79.

³² Plahte og Nordstoga 2013 s. 90.

³³ Bogstad 2013 s. 92.

³⁴ Plahte og Nordstoga 2013 s. 88.

³⁵ Plahte og Nordstoga 2013 s. 90.

2.1.8 Hybridordningen

Hybridordningen ble foreslått av Banklovkommisjonen og vedtatt av Stortinget desember 2013. Den 1. januar 2014 trådte lov om tjenstepensjon (tjenstepensjonsloven) i kraft. Den nye hybridmodellen kan bety mer pensjon for de ansatte hvis bedriftene velger de nye maksimalsatsene. Grensen for årlig innskudd er slått fast i tjenstepensjonslovens § 4-7 første ledd. De maksimale sparesatsene som arbeidsgiver kan tilby er 7 % for lønn mellom 0-7,1 G og 25,1 % for lønn mellom 7,1 G-12 G. Hybridpensjon er som i innskuddsordninger, en prosentvis andel av den ansattes lønn.

Foreløpig er det usikkerhet rundt hvor mange bedrifter som vil tilby hybridordningen til sine ansatte. Særlig der hvor etterspørselen etter arbeidskraft er stor, vil dette innebære at enkelte bransjer er opptatt av å oppjustere sine pensjonsordninger.

En artikkel i Aftenposten må nevnes i denne sammenheng.³⁶ Her blir det belyst at flere norske bedrifter nå øker pensjonssparingen for sine ansatte. Det fremkommer i avisartikkelen at pensjonsekspertene fra DNB og Storebrand uttaler at utallige bedrifter over hele landet vurderer å øke sparingen til innskuddspensjon for sine ansatte. Særlig innenfor enkelte yrker er det vanskelig for arbeidsgiver å få tak i kvalifisert arbeidskraft og en god pensjonsordning kan være et «lokkemiddel»

For attraktive arbeidstakere er en god pensjonsordning i foretaket et viktig ansattgode. Særlig foretak som innehar gode lønnsordninger for sine ansatte kan det være aktuelt å øke sparingen som den nye hybridmodellen åpner opp for. Dette innebærer at høyt lønnende arbeidstakere kan se frem til romsligere økonomi når de blir pensjonister.

Videre blir det opplyst i avisinnlegget at 1,1 millioner arbeidstagere i Norge har innskuddsordninger. Kommunikasjonssjef Bjørn Erik Sættem i Storebrand påpeker at det er ingen automatikk i at den nye tjenstepensjonsloven vil gi økte innskuddspensjoner til de ansatte. Sættem slår fast at det vil være opp til bedriften i samarbeid med de ansatte hvilken pensjon som skal videreføres.

Ingeniørbedriften Dresser Rand i Kongsberg er tidlig ute med å innføre en tjenstepensjon for sine ansatte basert på de økte innskuddssatsene i Hybridordningen. Bedriften sparer 25,1 % av lønn for de ansatte med høye inntekter. Arbeidstakere med lønn mellom 7,1 G-12 G vil nytte

---

³⁶ Aftenposten 23. mars 2014, del Jobb side 2-3.

godt av den rause innskuddsordningen. Med den nye hybridmodellen kan bedriftene sette sammen tjenstepensjoner som gir arbeidsgiverne forutsigbare pensjonsforpliktelser.

Direktør Bengt-Olav Lund som er leder av pensjonsvirksomheten i DNB merker også at enkelte bransjer er opptatt av å oppjustere sine pensjonsordninger. Særlig gjelder det yrker innenfor Olje/gassektoren og i bransjer hvor arbeidstagerens kompetanse er veldig viktig. Lund påpeker at arbeidsgivere i enkelte bransjer konkurrerer om arbeidskraft som besitter spisskompetanse. DNB – direktøren mener at den nye innskuddsordningen har bidratt til å gjøre pensjon til et viktig tema. Dessuten er det lettere for de ansatte å se verdien av pensjonsordningen.

Helt på slutten av artikkelen har de ulike pensjonsekspertene noen bemerkninger til tjenstepensjonsloven som ble innført den 1. januar 2014. Kommunikasjonssjef Bjørn Erik Sættem i Storebrand hevder at en god pensjon også koster penger for bedriftene. Sættem påpeker at hvis man øker pensjonsinnskuddet med 1 % innebærer dette at det koster omtrent like mye som å øke lønnen med 1 %. Kommunikasjonssjefen mener at økte innskuddssatser fort kan bli et tema i lønnsoppgjørene fremover.

Alexandra Plahte som er uavhengig pensjonsekspert tror at bedriftene ikke vil legge seg helt opp til de maksimale innskuddssatsene. Hun mener at ikke alle arbeidsgivere vil spare maksimalt for arbeidstakere i spennet fra 7,1 G til 12 G. Imidlertid må enkelte bedrifter være konkurransedyktig og følger dermed med på hvilken pensjon konkurrenten tilbyr sine ansatte.

Ut i fra artikkelen er det mye som tyder på at enkelte arbeidsgivere vil gå inn for å øke innskuddssatsene. Der hvor det er stor konkurranse om arbeidskraften vil arbeidsgiver legge vekt på at de med høyere lønnsnivå får en så høy tjenstepensjon som mulig.

2.2 Erstatningsutmåling av pensjonstapet

2.2.1 Innledning

Erstatning for pensjonstapet er ikke nevnt i skadeserstatningsloven kapittel 3. Kapittel 3 i skadeserstatningsloven ble vedtatt i 1973. Tidligere ble erstatning for skade på person utmålt etter reglen i straffelovens ikrafttreden av 22. mai 1902 (strl.ikrl.) § 19. Påført tap og tap i framtidig erverv ble regulert av strl.ikrl. § 19 før skadeserstatningsloven ble vedtatt. Utfordringen med utmålingen var om erstatningen skulle gi full dekning for tapet i framtidig erverv, eller om det skjønnsmessig skulle utmåles erstatning etter billighet. Ved utmålingen av erstatningen skulle faktorer som utvist skyld og omstendighetene for øvrig vektlegges.³⁷ Bestemmelsen var uklar når det gjaldt størrelsen på erstatningen. Prinsippet om full erstatning ble fastslått for personskader når skadeserstatningsloven ble vedtatt i 1973. Dette kommer ikke klart frem av ordlyden til skl. § 3-1, men prinsippet om full erstatning er forutsatt i forarbeidene.³⁸ Lødrup og Kjelland påpeker at prinsippet om full erstatning er «kasuistisk uttrykt i blant annet i skl. § 3-1 første ledd, og er lagt til grunn i forarbeidene».³⁹

2.2.2 Skl. § 3-1 – prinsippet full erstatning

Prinsippet «full erstatning» og prinsippet tapsbegrensningsplikt,⁴⁰ påpekt i punkt 2.2.3, er særlig to utmålingsprinsipper som kommer til anvendelse på de ulike erstatningsposter.⁴¹ Regelen om full erstatning gir begrenset med veiledning ved utmåling av pensjonstapet.

Skl. § 3-1 gir skadelidte krav på å få sitt fulle tap erstattet ved en personskade. Bestemmelsen innebærer at skadelidte har krav på å få full erstatning for sitt økonomiske tap. I skl. § 3-1 første ledd er det påpekt som følger: «Erstatning for skade på person skal dekke lidt skade, tap i framtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i framtiden».

Utgangspunktet er at erstatningen for de ulike erstatningsposter i skl. § 3-1 skal gi full dekning for det konkrete og individuelle tap som er påført den enkelt skadelidte. Målsetningen med erstatningsutmålingen er å finne forskjellen mellom skadelidtes økonomisk situasjon uten skaden og skadelidtes situasjon med skaden som han/hun er påført.

---

³⁷ Kjønsstad 2003 s.194.

³⁸ Ot. Prp. nr. 4 (1972–1973) s. 33.

³⁹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 469.

⁴⁰ Jf. *Psykolog* (Rt.2003 s.1358, avsnitt 44).

⁴¹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 470.

Ordlyden i skl. § 3-1 gir ingen veiledning for løsning av hvordan et pensjonstap skal utmåles. Siden ordlyden er taus er prinsippet om full erstatning som gjelder ved utmåling av pensjonstapet.

Prinsippet om full erstatning bygger på gjenopprettelseshensynet og er et viktig holdepunkt for utmålingen. Fullt erstatningsoppgjør innebærer at erstatningen skal fastsettes slik at skadelidte settes i den samme økonomiske stilling som før personskaden. Skadelidte skal ikke tape ved at han/hun har blitt påført en personskade. I *Ølberg* (Rt. s. 1532) uttalte førstvoterende at «kjernen i erstatningsretten er at skadelidte ikke skal komme dårligere ut med skaden enn om denne ikke var inntruffet»

Det erstatningsrettslige utgangspunkt er at pensjonstapet skal vurderes ut fra en differansebeaktning, det vil si differansen mellom skadelidtes økonomiske stilling før og etter skaden. Skadelidte skal ha erstattet sitt pensjonstap. Meningen er at skadelidte skal settes i samme økonomisk situasjon tenkt skaden bort. Det foreligger en sentral erstatningsrettslig grunnsetning om at skadelidte skal settes i den samme økonomiske stilling som om skaden ikke hadde inntruffet.⁴² Prinsippet om full erstatning ligger fast uansett hvilket livsområde man befinner seg på, og uansett ansvarsgrunnlag.⁴³ For eksempel hvis en personskade medfører til døden har de som ble forsørget av avdøde rett til erstatning for tap av forsørger, se skl. § 3-4. Målsettingen med erstatningsberegningen er å gi skadelidte full erstatning for sitt økonomiske tap.

Pensjonstapet kan være en størrelse som ikke er observerbar. Ofte er det komplisert å ta stilling til pensjonstapet inn i fremtiden. For eksempel ved en ung skadelidt, må en se 40-50 år inn i fremtiden og hva som er det fulle økonomiske pensjonstapet kan da være beheftet med usikkerhet. Pensjonstapet har i teknisk forstand ikke oppstått, dette vil skje først ved manglende/reduert pensjonstap i fremtiden.

På oppgjørstidspunktet skal det imidlertid gis en engangsutbetaling til skadelidte. Utbetalingen av fremtidige erstatningsposter og pensjonstapet blir skjønnsmessig beregnet. Det er vanskelig å få beregnet pensjonstapet helt på kronen. Nygaard påpeker at det å verdsette en personskade økonomisk, kan av og til «minna om å måle avstand med litermål».⁴⁴ Etter skl. § 3-9 skal både fremtidig inntektstap og pensjonstap kapitaliseres og betales som en engangserstatning.

---

⁴² Jf. *Stutteri* (Rt.2010 s.584, avsnitt 43), med henvisning til *KILE* (Rt. 2005 s. 65, avsnitt 45).

⁴³ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 447.

⁴⁴ Nygaard 2000 s. 86.

Kjelland påpeker at «prinsippet om full erstatning er et *juridisk begrep*, ikke økonomisk begrep». ⁴⁵ Dette innebærer at det er jussen og ikke matematikken som styrer erstatningsutmålingen. I Ølberg (Rt. 1993 s. 1524) blir det påpekt som følger: «selv om en kan si at begrepet «full erstatning» først og fremst er et juridisk, ikke et eksakt økonomisk begrep, og at utmålingen nødvendigvis må skje skjønnsmessig».

Utmålingen av pensjonstapet skjer etter nettometode, med basis i kroneverdien på utmålingstidspunktet. Dette innebærer at trygdeytelser og skattemessig konsekvenser av skadesituasjonen skal komme til fradrag krone for krone. Det er skadelidtes pensjonstap som følge av skaden som skal erstattes. Skadelidte skal dermed ha samme netto disponibel inntekt etter skaden som han/hun hadde før skaden. Selv om tapsperioden går mange år inn i fremtiden, skal dagens skattetabeller legges til grunn for beregningen av det årlige nettotapet. Når man har funnet nettotapet, må det kapitaliseres til en engangssum. Kapitaliseringen innebærer å fastsette nåverdien av inntekter som ville kommet suksessivt i en rekke år fremover. Gjeldende rett er at det benyttes en kapitaliseringsrente på 5 % ved erstatningsutmålingen.

Neddiskontering er metoden for å omgjøre et fremtidig pensjonstap til nåverdi. For eksempel verdien av å få 100 kroner noen år frem i tid er lavere enn 100 kroner i hånda i dag. Grunnen til at det foretas neddiskontering er fordi det skal gjøres fradrag for avkastningen skadelidte får ved at erstatningen utbetales per dags dato. Neddiskontering benyttes ved engangsutbetaling av pensjonstapet som først oppstår etter at skadelidte har nådd en viss alder. Neddiskontering innebærer at erstatningen blir mindre enn det beløp man kommer til ved å multiplisere det årlige nettotapet med antall gjenværende yrkesaktive år. Diskonteringsrenten er for tiden 5 %.

Sentralt for oppgaven er å belyse prinsippet om full erstatning opp mot de ulike pensjonstypene. Det er forskjell på om skadelidte kun får erstattet tapte pensjonspoeng fra folketrygden, og om skadelidte får et erstatningsoppgjør som baserer seg på et fullstendig pensjonstap. Erstatning av et fullstendig pensjonstap innebærer at skadelidte får erstattet pensjon utover det vedkommende mottar av folketrygden. I teorien kan skadelidte få erstattet sitt pensjonstap fra særlig tre forskjellige steder. Med skaden kan det oppstå et pensjonstap fra folketrygden, tjenstepensjonene fra arbeidsgiver og avtalefestet pensjon fra privat sektor. Avgjørende er hvilken pensjonsavtale som skal legges til grunn uten skaden.

Det er skadelidte som har bevisbyrden for sitt pensjonstap. I Stokke (Rt.1999 s. 1473) uttaler førstvoterende at «som utgangspunkt har skadelidte bevisbyrden for at erstatningsvilkårene er

---

⁴⁵ Kjelland Pasientskaderett 2011 s. 359.

oppfylt». I *Nilsen* (Rt. 2001 s. 320) er det nevnt som følger: «Det er i rettspraksis lagt til grunn at spørsmålet om det foreligger årsakssammenheng, må avgjøres ut fra hva som finnes mest sannsynlig, og hvis det er tvil om dette, må tvilsrisikoen påhvile skadelidte»

Formålet med et erstatningsoppgjør er å sette skadelidte i en økonomisk posisjon som om skaden ikke hadde skjedd. Forskjellen på pensjon uten skaden og med skaden (differansebeaktningen), neddiskonteringen og engangsutbetalingen benyttes for å komme frem til en mest mulig korrekt erstatning.

I rettspraksis foreligger det få konkrete beregninger av pensjonstapet. Imidlertid ble det fremlagt mange beregninger i forbindelse med *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538). Beregningsprogrammet *Compensatio* ble benyttet⁴⁶ i forbindelse med utmålingen av pensjonstapet i *Horseng*-dommen.

Erstatning av pensjonstapet er nært knyttet opp mot erstatningsposten tap i fremtidig erverv. I *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538) ble erstatningsposten tap i fremtidig erverv fastsatt til 180.000 kroner (272 980 i 2014-kroner)⁴⁷ uten skaden. Ved beregningen av tap av pensjonspoeng hadde Høyesterett tatt utgangspunkt i brutto inntekt uten skaden. Dette blir tydeliggjort i *Horseng* (Rt. 1993 s. 1544) som følger: «Nettoinntektstap er i den foreliggende sak 3290 kroner pr år når antatt ervervsinntekt settes til 180 000 kroner».

Prinsippet om full erstatning innebærer at det ble gitt erstatning for den reduserte pensjon som følge av tapte pensjonspoeng fra folketrygden. I *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524) ble tapet anslått til 10.000 kroner. (15 165 i 2014-kroner). I *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538) ble beløpet før skatt fastsatt til kr 3700 kroner (ca. 5600 i 2014-kroner). I *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547) utgjorde tapte pensjonspoeng fra folketrygden 25 000 kroner (37 913 i 2014-kroner).

2.2.3 Utmålingsprinsippet tapsbegrensningsplikt

Skadelidte har plikt til å begrense skaden. Dette er et grunnleggende element i erstatningsretten. I skl. § 5-1 nr. 2 er det påpekt at skadelidte har en generell tapsbegrensningsplikt. Dette innebærer at skadelidte har en plikt til å treffe rimelige tiltak for å begrense det økonomiske tapet. Tapsbegrensningsplikten for personskader kommer til uttrykk i skl. § 3-1, andre ledd.

---

⁴⁶ Muntlig fortalt av advokat Knut Riisa.

⁴⁷ <http://ssb.no/priser-og-prisindekser/statistikker/kpi> (priskalkulatoren).

Dette betyr at man ved erstatningsutmålingen av et pensjonstap skal ta hensyn til, og eventuelt gjøre fradrag for, skadelidtes egen mulighet til å skaffe seg inntekter ved eget arbeid.

Ved tap av forsørger kommer også tapsbegrensningsplikten frem i skl. § 3-4 annet ledd. Ved erstatningsutmålingen skal det tas hensyn til den etterlattes evne til selv å bidra til sin forsørgelse.

Høyesterett har slått fast at tapsbegrensningsplikten gjelder i norsk erstatningsrett. I *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1524) uttalte førstvoterende at skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap.

I erstatningsretten er det et generelt erstatningsrettslig prinsipp at skadelidte må begrense tapet overfor skadevolder.⁴⁸ Skadelidtes tapsbegrensningsplikt opptrer på tvers av erstatningspostene. Dette innebærer at skadelidte må utnytte sin restarbeidsevne og har en plikt til å begrense tapet. Jf. skl. § 3-1 annet ledd første punktum. Er skadelidtes ervervsevne redusert med 50 %, innebærer dette at kun halve ervervsevnen erstattes med et pensjonstap.

I forbindelse med tapsbegrensningsplikten må det vurderes om skadelidte har plikt til å flytte til et annet sted i landet hvor det er større muligheter for å få et passende arbeid. Skadelidte har også en plikt til å la seg operere, slik at erstatningen kan reduseres med skaden. Det kan også forlanges at skadelidte må omskolere seg særlig hvis attføringstiltaket er fornuftig. Tapsbegrensningsplikten gjelder uansett hvilket pensjonstap som skal utmåles. Har skadelidte utnyttet sin restarbeidsevne maksimalt med skaden, vil dette innebære et redusert pensjonstap.

---

⁴⁸ *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358 avs. 44)

2.2.4 Høyesteretts praksis – analyse av fragmentert utmålingsregel av pensjonstap

For å konkretisere pensjonstapet ytterligere, vil det blitt gitt en oversikt over sentral Høyesterettspraksis i forhold til denne erstatningsposten.

2.2.4.1 Dommer fase 1: Fra *Dåsvand* til *Danselærer*

Dåsvand (Rt. 1970 s. 1452)

En skogsarbeider ble påført 75 % ervervsmessig invaliditet ved at han under maling av sitt hus kom bort i elektriske inntaksledninger. Mannen fikk støt og falt ned av stigen.

Høyesterett godtok ikke kravet som *Dåsvand* hadde fremmet. I kravet var det også fremmet tap av pensjon fra folketrygden.

Førstvoterende utalte som følger:

«Jeg finner beregningene vesentlig for høy, og bemerker spesielt at jeg av erstatningen ikke finner å kunne ta hensyn til mulig tap etter oppnådd pensjonsalder. Hvordan folketrygden på den tid vil være ordnet, vet man i dag ikke noe om.»

Hovedårsaken til at skadelidte ikke fikk erstattet pensjonstap fra folketrygden var at Høyesterett anså folketrygden for usikker frem i tid.

Sevaldsen (Rt. 1981 s. 138)

Skadelidte ble 100 % medisinsk invalid som følge av en motorsykkelukke. Uten skaden ble det lagt til grunn at skadelidte ville ha fullført teknisk skole og vært i arbeid frem til 67 år.

Skadelidte mente at man måtte ta hensyn til redusert alderspensjon på grunn av tapte pensjonspoeng.

Skadevolder påpekte som følger: «Gjensidige presiserer at en beregning over dagsverdi av tenkte tapte tilleggspoeng etter folketrygden i denne sammenheng vil utgjøre små beløp, som ikke slår særlig ut i en totalerstatning, om man overhodet skal ta hensyn til slike beløp.»

Høyesterett la ikke vekt på at skadelidte gjennom inntektsbortfallet tapte pensjonspoeng i folketrygden. Det ble henvist til bemerkningene i *Dåsvand* (Rt. 1970 s. 1452)

Det vi kan trekke ut av *Sevaldsen*-dommen var at tappt pensjon fra folketrygden dreide seg om små beløp, samt at det var usikkerhet hvordan folketrygden ville være innordnet.

Bilfører (Rt. 1984 s. 1246)

I forbindelse med en utforkjøring ble en mann som var passasjer 100 % invalid. Da ulykken inntraff hadde skadelidte tatt grunnleggende verkstedskole, videregående verkstedskole og maskinaspiranter og maskinisteksamen av 2 klasse med godt resultat. Uten skaden la Høyesterett til grunn at skadelidte ville hatt en veksling mellom sjø og landbasert arbeid frem til 67 år. Høyesterett mente at beregnet tap av sjømannspensjon fra fylte 60 til 67 år var så usikkert at anførselen ikke kunne føre fram. Det var ikke krevd erstatning for tapte pensjonspoeng fra folketrygden.

Høyesterett kom frem til at sjømannspensjonen på 22 000 kroner (51 583 i 2014 kroner) ble for usikkert og ble ikke vektlagt. Høyesterett ga ikke medhold på pensjonstap utover folketrygden.

Danselærer (Rt. 1985 s. 46)

Skadelidte ble påkjørt av en bil og fikk en varig hodeskade. Totalt ble skadelidte påført en varig medisinsk invaliditet på 50-60 %. Uten skade la Høyesterett til grunn at skadelidte ville ha etablert seg som danselærer. Vedrørende pensjonstapet konkluderte Høyesterett med at spørsmålet om erstatning for tapte pensjonspoeng betydde så lite med skjønnsutøvelsen og fant ingen grunn på å gå inn på skadelidtes anførsel. Skadelidte mente at det burde gjøres et skjønnsmessig påslag for tapte pensjonspoeng, men innrømmet at beløpet for tapte pensjonspoeng betydde meget lite.

Det vi kan trekke ut i fra *Danselærer*-dommen var at pensjonstapet fra folketrygden ikke var et betydelig beløp.

2.2.4.2 Dommer fase 2: Fra Ølberg til Skoland

Ølberg (Rt. 1993 s. 1524)

Syv år gammel gutt ble utsatt for en trafikkulykke. Skadelidte fikk påført store hodeskader. Den skadebetinget medisinske invaliditeten ble fastsatt til 40 %.

Vedrørende pensjonstapet hevdet skadelidte at arbeidsinntekten ville gi lavere pensjonsytelser. Uten skaden ville skadelidte fått en høyere pensjon fra folketrygden. Erstatningen for tap-

te pensjonsytelser måtte dessuten beregnes frem til gjennomsnittlig levealder. Inntekten uten skaden (200 000 kroner) måtte dessuten gi en høyere pensjon enn folketrygdens ytelser, enten av sin stilling eller ved å tegne pensjonsforsikring. En pensjon tilsvarende ca. 2/3 av lønnen måtte det kunne regnes med.

Høyesterett snudde når det gjaldt erstatning for tapte pensjonspoeng. Jf. *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1537). Her ble følgende uttalt:

«Etter min mening bør det legges til grunn at også A vil lide et påregnelig tap som følge av tapte pensjonspoeng, og dette bør få en viss betydning ved erstatningsfastsettelsen. Derimot finner jeg det for usikkert å regne med at han uten skaden ville oppnådd en høyere pensjon enn etter folketrygdens regler. Under de forutsetninger jeg har lagt til grunn om As inntekt med og uten skaden, er det årlige nettotapet i pensjonsinntekt beregnet til kr 15 666. Ut fra det tallmaterialet som er fremlagt, mener jeg det bør gjøres et skjønnsmessig, neddiskontert tillegg i ervervserstatningen på kr 10 000 for tap i pensjonsinntekt, inkludert skattebelastning.»

Høyesterett kom frem til at skadelidte fikk færre opptjente pensjonspoeng fra folketrygden fordi pensjongivende inntekt var blitt redusert uten skaden. Færre opptjente pensjonspoeng innebærer mindre tilleggspensjon fra folketrygden.

Horseng (Rt. 1993 s. 1538)

Skadelidte var 16 år da hun ble påkjørt av en bil. Jenta ble påført alvorlig bekken og hodeskader. Den varige medisinske invaliditeten ble fastsatt til 65 % og ervervsuførheten ble satt til 80 %. Med skaden fikk skadelidte innvilget full uførepensjon fra folketrygden.

Når det gjaldt tapte pensjonspoeng ble det vist til førstvoterendes votum i *Ølbergsaken*. Pensjonstapet ble før skatt satt til 3290 kroner pr år når antatt ervervsinntekt ble fastsatt til 180 000 kroner. En årsak til at pensjonstapet ble beskjedent var fordi det økonomiske tapet vil komme langt frem i tid og diskonteringen vil dermed gi store utslag. Forsikringsselskapet påpekte at tapet ville utgjøre 103 kroner når man la til grunn enn brutto inntekt på 170 000 kroner og at pensjonstapet økte til 2312 kroner hvis det ble forutsatt en brutto inntekt på 180 000 kroner.

Ut i fra Høyesterett premisser kan det konstateres at det skal utvises nøkternhet når det gjelder inntekt uten skade. I både *Horsengsaken* og *Ølbergsaken*, som gjaldt unge skadelidte, ble inntekt uten skade fastsatt til 180 000 kroner (et nivå som lå markert under gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i 1993). Høyesterett antok at begge de skadelidte ville skaffe seg en viss utdannelse uten skaden. Hadde Høyesterett lagt til grunn en høyere inntekt uten skaden ville pensjonstapet også blitt høyere. Jf. beregningene til skadevolder.

Skoland (Rt. 1993 s. 1547)

Skadelidte var 20 år gammel da han ble utsatt for en motorsykkelulykke. Den medisinske og ervervsmessige invaliditet var satt til 100 %. Skadelidte pådro seg alvorlige hodeskader som medførte lammelser i armer og ben, delvis blindhet samt store talevansker. Da ulykken skjedde hadde skadelidte gjennomført ett år på administrativ linje ved en distrikthøgskole. Uten skaden var planen til skadelidte å bli utdannet siviløkonom. Det var enighet mellom partene at *Skolands* årlige inntekt uten skaden ville ha vært i gjennomsnitt 250 000 kroner. Som i *Ølberg* og *Horseng* hadde inntekt uten skaden betydning for beregningen av pensjonstapet.

Skadelidte fremmet krav om tapte pensjonsytelser fra aldersgrensen og frem til gjennomsnittlig levealder. Forsikringsselskapet mente at tapte pensjonsytelser hadde liten betydningen økonomisk sett, samt at det var noe usikkert om skadelidte ville oppnå gjennomsnittets levealder.

I *Skoland* (Rt. 1993 s. 1555) påpekte Høyesterett som følger:

«Framlagte beregninger viser at A, på grunn av tapte pensjonspoeng, vil tape i overkant av kr 25 000 hvert år i pensjon fra folketrygden fra fylte 67 år. Ut fra legeerklæringene i saken er det ikke konkrete holdepunkter for å anta at A ikke vil oppnå vanlig gjennomsnittets levealder som er 75 år for menn i hans alder»

2.2.4.3 Dommer fase 3: Etter *Skoland*-dommen

Rott (Rt. 1999 s. 1967)

Etter en bilulykke i 1993 ble skadelidte erklært 100 % medisinsk og ervervsmessig ufør. På skadetidspunktet var skadelidte 39 år gammel og ble påført omfattende personskader. Skadelidte var mentalt intakt, men var avhengig av rullestol. Gulating lagmannsrett fastsatte tap i fremtidig erverv til 1 440 000 kroner (1 934 076 i 2014 kroner). Bare kravet på erstatning for utgifter var henvist til behandling i Høyesterett. Det ble ikke fremmet krav om pensjonstap for domstolene.

Kåsa (Rt. 2000 s. 441)

Skadelidte ble erklært 100 % ufør som følge av et trafikkuhell. Den skadebetinget medisinske invaliditeten ble fastsatt et sted mellom 25-30 %. Skadelidte hadde en inngangsinvaliditet på ca. 30 %. Skadevolder heftet ikke for hele fremtidstapet. Høyesterett fastsatte fremtidstapet til 200 000 kroner (260 473 i 2014 kroner). Det ble aldri fremmet erstatning for et eventuelt pensjonstap.

Nilsen (Rt. 2001 s. 320)

Skadelidte var 24 år på ulykkestidspunktet og det var enighet om at skadelidte var 65 % medisinsk invalid og 100 % ervervsmessig ufør. Selv om skadeforløpet ble ansett som sjeldent, kunne skaden ikke anses å falle utenfor det som må anses som en adekvat følge av ulykken. Høyesterett konkluderte med at forsikringsselskapet ble ansvarlig. Tap i fremtidig erverv ble erstattet med 742 072 kroner. (938 000 i 2014 kroner). Det ble ikke fremmet krav om tap av pensjon fra folketrygden, eller tap av tjenestepensjon fra arbeidsgiver.

Bråtane (Rt. 2002 s. 1436)

Skadelidte ble alvorlig skadet da hun var 11 år. I forbindelse med trafikkulykken pådro skadelidte seg en alvorlig lammelse fra halsen og ned, samt amputasjon av venstre ben. Skadelidte hadde ingen kognitiv skade og var for øvrig velfungerende. Det ble ikke krevd pensjonstap utenom barneerstatningen. Jf. skl. § 3-2.

Psykolog (Rt. 2003 s. 1358)

Tre unge menn ble seksuelt misbrukt av en psykolog, som skaffet seg utuktig omgang ved å misbruke stillingen som terapeut. Erstatningsposten tap i fremtidig erverv ble utmålt til henholdsvis 1 100 000 kroner, 1 500 000 kroner og 485 848 kroner. Det ble ikke fremmet erstatning av pensjonstap fra de skadelidte.

2.2.4.4 Deloppsummering

Dommer fase 1: Fra *Dåsvand* til *Danselærer* var hovedårsaken til at tilleggspensjon fra folketrygden ikke ble erstattet var fordi at pensjonstapet vil utgjøre små beløp og det var også usikkert hvordan folketrygden i fremtiden vil være ordnet.

Dommer fase 2: fra *Ølberg* til *Skoland* blir Høyesteretts tidligere rettsoppfatning fraveket.

Selv om erstatningen av pensjonstapet ikke var betydelig var det likevel prinsipielt viktig at Høyesterett gav erstatning for tapt alderspensjon fra folketrygden. Dette fordi pensjonstapet er erstatningsrettslig vernet på linje med de andre ulike erstatningsposter. Avgjørende for størrelsen på pensjonstapet er særlig hvilken pensjonsavtale skadelidte hadde på skadetidspunktet. Problemene knyttet til beregningene av pensjonstapet er derfor av forskjellig vanskelighetsgrad, avhengig av hvilken skade og hvilken skadelidte man står ovenfor.

I *Ølberg-dommen* måtte Høyesterett ta stilling til erstatning for tap av pensjonsytelser som kunne ha vært opptjent utenfor folketrygden. I 1993 var ikke alle arbeidstakere omfattet av private tjenstepensjonsordninger. Førstvoterende i *Ølberg-dommen* fant det for usikkert om skadelidte ville fått høyere pensjon enn etter folketrygdens regler. Dette innebar at det kun ble gitt erstatning for tap av alderspensjon fra folketrygden. Det er ikke entydig å lese av dommen om pensjonstapet utover folketrygden er ment å være erstatningsmessig. Imidlertid hvis det kan sannsynliggjøres, skal tap av tjenstepensjonene fra arbeidsgiver også erstattes. Underrettspraksis har dekket pensjonstapet utover folketrygden. I den forbindelse må skadevolder og skadelidte foreta en individuell og konkret vurdering av forhold som vil påvirke størrelsen av et pensjonstap.

Dommer fase 3: Etter *Skoland-dommen* er det ikke fremmet pensjonstap i Høyesterett hvor det er gitt erstatning for erstatningsposten tap i fremtidig erverv. Som tidligere påpekt er pensjonstapet nært knyttet opp mot erstatningsposten tap i fremtidig⁴⁹ erverv ved utmålingen. En gjennomgang av rettspraksis, særlig underrettspraksis, viser variasjoner i størrelsen på pensjonstapet. Det er bemerkelsesverdig at pensjonstapet ikke er fremmet der hvor det er gitt en høy totalerstatning. I *Ølberg-dommen* var skadelidte 7 år og det ble gitt erstatning for pensjonstap. I *Bråtan-dommen* ble det ikke fremmet erstatning for pensjonstap utenom barnerstatningen.

En sannsynlig årsak til at pensjonstap varierer er at utmålingen er individuell. Det foreligger ikke en enhetlig rettspraksis ved erstatningsutmålingen av pensjonstap. Mye tyder på at det er en rettsusikkerhet innenfor pensjonstapsutmålingen siden det sjelden foreligger konkrete beregninger som kan gjennomgås. Pensjonstapet er utelatt i Høyesterettsdommer hvor det ville ha vært naturlig å fremme et krav om pensjonstap, siden det er gitt full erstatning for alle andre erstatningsposter.

---

⁴⁹ *Horseng* (Rt. 1993 s.1538) Borgating Lagmannsrett (LB-1999-3469), Gulating Lagmannsrett (LG-2000-1628) og Hålogaland Lagmannsrett (LH-2006-45388).

2.2.5 Underrettspraksis

Det foreligger en del domstolpraksis som omfatter pensjonstapet. Utmålingen av pensjonstapet gjøres noe forskjellig. Dette fremkommer i lagmannsrettsdommer som jeg har gjennomgått. Nedenfor vil jeg belyse pensjonstapet med et utvalg av noen dommer og nemspraksis på dette området.

Tabell 1. Utmålingsmåter av pensjonstapet i lagmannsrettsdommer

Lagmannsrettsdommer	Skjønnsmessig	Beregninger	Pensjonstap inkl. i fremtidstap
Borgarting (LB-1996-2323)	kr 10 000		
Borgarting (LB-1996-57)	kr 15 000		
Agder (LA-1997-498)	kr 28 000		
Agder (LA-1998-1563)	Ca. kr 35 000		
Agder (LA-1999-239)	Ca. kr 10 000		
Borgarting (LB-1999-3469)			kr 390 000
Borgarting (LB-1999-18)		kr 160 000	
Gulating (LG-2000-1628)			kr 1 300 000
Gulating (LG-2003-9310)	kr 100 000		
Borgarting (LB-2005-67159)		kr 100 000	
Borgarting (LB-2005-22537)		kr 150 000	
Borgarting (LB-2008-156113)			kr 2 000 000
Borgarting (LB-2009-43612)		kr 70 000	
Borgarting (LB-2010-191836)	kr 35 000		
Borgarting (LB-2011-82882)		kr 185 827	
Borgarting (LA-2013-35690)	kr 30 000		
Borgarting (LB-2013-53096)	kr 19 000		
Hålogaland (LH-2013-107909)	kr 75 000		

Ovennevnte lagmannsrettsdommer bekrefter at erstatningsutmålingen av pensjonstapet virker noe tilfeldig og at det konkluderes med «et skjønnsmessig tall i fra løse lufta» uten å gå inn på hvilken pensjonsavtale skadelidte virkelig har. Der hvor det er vist til beregninger har det blitt et høyere erstatningsnivå av pensjonstapet.

2.2.5.1 Avslag på tapt alderspensjon etter ny folketrygd

Det foreligger en tingrettsdom (TOSLO-2010-116312) som berører folketrygdens nye alderspensjonssystem. Skadelidte hevdet at det var grunnlag for høyere alderspensjon hvis han hadde vært i 100 % tilrettelagt arbeid frem til 67 år. Det ble fremmet et skjønnsmessig krav på 125.000 kroner for erstatning av pensjonstap. Skatteulempe var inkludert i beløpet. Pasient-skadenemda mente at skadelidte ikke hadde pensjonstap fordi det var gitt maksimal opptjente pensjonspoeng med skaden. Skadelidte var født i 1963 og var omfattet av folketrygdens nye pensjonssystem. Jf. folketrygdloven kapittel 20.

Tingretten kom frem til konklusjon som følger:

« Retten tolker bestemmelsen slik at det gjelder et tak på 7,1 ganger grunnbeløpet for hvilken inntekt som kan danne grunnlag for pensjon. Det vises til Ot.prp.nr.37 (2008-2009) side 32.A er tilstått uførepensjon ut fra et representativt inntektsnivå på 730 000 kroner, jf. uførevedtaket side 2. Basert på at 1 G utgjør 75.641 kroner er maksimal opptjeningsgrunnlag i henhold til folketrygdloven § 20-4 annet ledd 537.051 kroner ($75\,641 \times 7,1$). Retten legger på denne bakgrunn til grunn at A vil motta maksimal lovbestemt alderspensjon i henhold til uførevedtaket. Han har derfor ikke noe ytterligere tap i pensjon som kan kreve erstattet».

Tingretten har ikke foretatt noen konkrete beregninger på hva alderspensjonen fra ny folketrygd ville ha vært uten skaden. Det er heller ikke påpekt når skadelidte uten skaden ville ha tatt ut alderspensjonen. Sakens kjerne var at uførepensjonen var tilstått ut i fra et høyt inntektsnivå som var over 7,1 G og det er tydelig synliggjort i dommen at det ikke er grunnlag for tapt pensjon i fra folketrygden. Tingsrettsdommen er viktig ved at det synliggjøres at den nye folketrygden omfatter personer som er født etter 1963. Dette innebærer at en eventuell tapt alderspensjon fra folketrygden skal utmåles etter kapittel 20 i folketrygden. Hadde skadelidte hatt et lavere inntektsnivå uten skaden måtte tingretten foretatt konkrete beregninger på tapt alderspensjon etter folketrygdens nye pensjonssystem.

2.2.5.2 Betydelig erstatning av tapt ytelsespensjon i privat sektor

En dom fra Oslo tingrett avsagt den 30. oktober 2012 (saknr. 12-017474TVI-OTIR/0r2) berører erstatningsutmåling av tap i ytelsespensjon i privat sektor. Skadelidte var 50 år på skadetidspunktet. I forbindelse med en fallulykke pådro skadelidte seg en bruddskade på venstre overarmsben. Norsk Pasientskadeerstatning ble ansvarlig for forlenget sykdomsforløp grunnet forverring av nerveskade som førte til nedsatt funksjon i håndleddet. Skadelidte ble påført en varig medisinsk invaliditet på totalt 26 %, hvorav 18 % var skaderelatert.

Tingretten omtaler pensjonstapet som følger:

«Retten bemerker at en ytelsesbasert pensjonsordning er en tjenstepensjonsordning som gir en på forhånd avtalt pensjonsutbetaling til de ansatte ved pensjonsalder. Pensjonen fra bedriften fastsettes slik at en beregnet folketrygd og pensjon til sammen utgjør en viss prosent av sluttlønnen. Ut fra bevisførselen, finner retten det sannsynliggjort at Løberg har hatt et ikke ubetydelig pensjonstap. Det foreligger imidlertid visse usikkerhetsmomenter knyttet til det nøyaktige tapet, bl.a. er ikke beregningsmetoden for sluttlønnen belyst. Basert på opplysningene i pensjons og forsikringsavtalen, forklaringene fra Løberg og arbeidsgiver, beregninger på «pensjonskalkulatoren» på Storebrand sine nettsider, og det som ellers har fremkommet gjennom bevisførselen, har retten, etter en skjønnsmessig vurdering, kommet frem til at pensjonstapet etter neddiskontering skal fastsettes til kr 400 000.»

Skadelidte fikk erstattet 25 % skatteulempe. Dette innebar at pensjonstapet utgjorde 500 000 kroner (522 831 i 2014 kroner). En svakhet med dommen er at det ikke kommer frem hvordan premiefritaket er regulert. I Offentlig tjenstepensjon oppreguleres premiefritaket og opptjente alderpensjon i takt med veksten i grunnbeløpet.⁵⁰ I private tjenstepensjonsordninger reguleres pensjoner under utbetaling som regel ut fra overskudd/avkasting på pensjonistmidler, med mindre arbeidsgiver har bestemt en noe høyere regulering. Det er mer kostbart for bedriften å ha en ordning med G-regulering. Etter foretakspensjonsordningen sikres pensjonistene en regulering av pensjonen gjennom overskuddsfondet, Jf. foretakspensjonsloven § 5-10 (3). Det følger av loven at overskudd på pensjonistenes premiereserve skal gå til oppregulering av pensjonene, men reguleringen ikke skal overstige G-regulering.

Skadelidte har fått erstattet 50 % pensjonstap i dommen. Ved en ytelsespensjonsordning vil effekten av manglende regulering avhenge både av inntredelsesalder i pensjonsordningen, nivået på pensjonen i ordningen, alder ved uførhet, og lønn med mere. Tapt alderspensjon vil i utgangspunktet være større jo yngre skadelidte er når uførepensjonen begynner å bli utbetalt.⁵¹ Retten har lagt til grunn en inntekt uten skade på 670 000 kroner som ingeniør fra 2012. Ut i fra en alder (56 år) på oppgjørstidspunktet og inntekt uten skaden, har tingretten utmålt et skjønnsmessig pensjonstap på 50 % som sannsynligvis må være for høyt.

Det er en svakhet med tingrettsdommen at det ikke beskrives konkret hvordan pensjonsavtalen er regulert ved uførhet. I privat sektor har det betydning hvordan avtalen blir regulert med skaden, siden det sjelden finnes pensjonsavtaler med G-regulering i privat sektor.⁵² Hvordan

---

⁵⁰ NOU 2004:1 Kapittel 13 punkt 1.3 Offentlig tjenstepensjon.

⁵¹ Rapport Actecan 6 mars 2014 s.13 utarbeidet av aktuar Sissel Rødevand.

⁵² Dette i følge telefonsamtale med skadebehandlere i Storebrand og SpareBank1.

reguleringen av alderspensjon for uføre skjer i privat sektor, har betydning for størrelsen på et fremtidig pensjonstap.

Retten burde ha klargjort reglene om premiefritaket. Premiefritaket innebærer at forsikrings-selskapet overtar betalingen av tjenstepensjonen ved uførhet. Sparingen til alderspensjon fortsetter selv om skadelidte blir ufør. Men siden premiefritaket i privat sektor ikke reguleres like bra som i offentlig sektor, taper skadelidte alderspensjon sammenliknet med om vedkommende hadde fortsatt i jobb.

2.2.5.3 Standardavslag på pensjonstap fra Pasientskadenemnda

Det ser ut som om pasientskadenemnda i enkelte saker opererer med standardavgjørelser når det gjelder utmåling av pensjonstapet. Nedenfor har jeg funnet noen eksempler:

PSN-2005-515: «Folketrygdens årlige justering av grunnbeløpet har i en årrekke vært høyere enn reallønnsveksten og medfører at det normalt ikke foreligger tap av fremtidig pensjon..»

PSN-2006-138: «Folketrygdens årlige justering av grunnbeløpet medfører at det normalt ikke foreligger tap av fremtidig pensjon. ».

PSN-2009-571: «Folketrygdens årlige justering av grunnbeløpet har i en årrekke vært høyere enn reallønnsveksten og medfører at det normalt ikke foreligger tap av fremtidig pensjon.»

PSN-2011-387: «Folketrygdens årlige justering av grunnbeløpet har i en årrekke vært høyere enn reallønnsveksten og medfører at det normalt ikke foreligger tap av fremtidig pensjon.

PSN-2013-747: «Folketrygdens årlige justering av grunnbeløpet i en årrekke har vært høyere enn reallønnsveksten. Dette har medført at det normalt ikke har foreligget tap av fremtidig pensjon»

Det er en svakhet at det ikke fremkommer hvilken pensjonsavtale skadelidte har hatt. Skadevolder burde ha oppfordret skadelidte til å fremskaffe pensjonsavtaler fra folketrygden, tjenstepensjonene fra arbeidsgiver og AFP-ordninger. Hvis skadelidte har hatt en privat tjenstepensjon er det ingen automatikk i at pensjonsavtalen har G-regulering ved uførhet. Pasientskadenemnda burde få klart frem om avslaget omfatter tapt trygdefordel fra folketrygden, eller om avslaget omfatter pensjonstap utover folketrygden.

2.3 Eksempler på beregning av utvalgte typer pensjonstap

For å beregne pensjonstapet er det avgjørende hvilken pensjonsavtale skadelidte har.

Beregningsprogrammet Compensatio har en enkel modul for beregning av pensjon. I forbindelse med et erstatningsoppgjør er Compensatio et nyttig hjelpemiddel. Skadelidte advokater og skadevolder (forsikringsselskaper) bruker dette beregningsprogrammet ved forhandlinger og rettssaker. Erstatningen man kommer frem til tjener utelukkende som illustrasjon til hvordan man kommer frem til størrelsen av en fremtidig erstatning (pensjonstap). Jeg har utarbeidet beregninger på forskjellige pensjonstyper. Hovedhensikten er å synliggjøre erstatningen av pensjonstapet ut i fra forskjellige regelverk. For å belyse den tekniske erstatningsberegningen har jeg laget noen eksempler. Jeg utarbeidet pensjonstapsberegninger på tradisjonell folketrygd vedlegg 6.1, ny folketrygd vedlegg 6.2, offentlig sektor vedlegg 6.3, avtalefestet pensjon (AFP) vedlegg 6.4, innskuddspensjon vedlegg 6.5 og forsørgertap vedlegg 6.6. I vedlegg 6.7 har jeg sammenlignet standardreglene med et regneeksempel.

2.4 Kort om to beregningsteknisk spørsmål

2.4.1 Skatteulempen

Beregningen av pensjonstapet skjer etter nettometoden,⁵³ med basis i kroneverdien på utmålingstidspunktet. Gjeldene rett er at den kapitaliserte pensjonstapserstatningen skal tillegges en skatteulempe. Dette fordi skadelidte må betale skatt på kapital og renter. Videre kan utbetalingen innebære at skadelidte må betale formueskatt. For å kompensere for dette gis det skatteulempe i erstatningen.

I *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524) ble dataprogrammer benyttet i forbindelse med utmålingen av skatteulempen. Skatteulempen ble satt til 23 % ut fra konkrete prognoser om hvordan den samlede erstatningen ville bli benyttet. Høyesterett uttalte om skatteulempen som følger:

«ved utmåling av tillegget for skatt må en etter min mening ta utgangspunkt i skadelidtes alder og den livssituasjon han befinner seg, herunder skadens innvirkning på hans livsførsel. Hvordan skadelidte vil bruke erstatningen, vil det ofte være vanskelig å ha noen velbegrunnet mening om, ikke minst når det gjelder større beløp, tilstått for tap over mange år. Tillegget for skatt fremstår, slik jeg ser det, som en svært usikker størrelse. Denne usikkerhet sammenholdt med det krav en må kunne stille om en fornuftig disponering, fører etter min mening til at utgangspunktet for beregningen må være hvordan en fornuftig person i skadelidtes situasjon faktisk må antas å ville disponere erstatningsbeløpet. En objektiv vurdering vil til en viss grad redusere spekulasjoner og tvister om hvilken disponering som skal legges til grunn, og ulikhet i vurderingen som skyldes selve skjønnsutøvelsen begrenses. Men har en helt konkrete holdepunkter for hva skadelidte akter å gjøre med erstatningsbeløpet, må dette tillegges vekt, forutsatt at disponeringen anses rimelig etter forholdene.»

I *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), *Kåsa* (Rt. 2000 s. 441) og *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358) ble skatteulempen fastsatt til 25 %. Høyesterett har etablert gjennom sin praksis en skatteulempe på 25 %. Dette innebærer at tillegget for skatteulempen for tiden ikke er høyere enn 25 %.

Størrelsen på skatteulempen påvirkes av størrelsen på pensjonstapet med basis i kroneverdien på utmålingstidspunktet (basisåret). Videre vil kapitaliseringsperiodens lengde ha en innvirkning på størrelsen av skatteulempen. Ofte vil eldre skadelidte få en lavere skatteulempe enn yngre personer. Dessuten vil det ha betydning hvordan skadelidte velger å disponere erstatningen. Investerer skadelidte i eiendom, eller nedbetaler på gjeld, vil det være sannsynlig at

---

⁵³ *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138)

skatteulempen reduseres. Dette betyr at det ikke er grunnlag for en standardisert skatteulempe på 25 % i alle personskadesaker.

I *Ølberg*-dommen ble pensjonstapet erstattet fra 67 år og til forventet dødstidspunkt. På oppgjørstidspunktet var Ølberg 16 år. Dette innebar at diskonteringsperioden var lang og nåtidsverdien ble liten. Framtidig pensjonstap måtte diskonteres til nåtidsverdi. Pensjonstapet utgjorde 10 000 kroner (inkludert skatteulempe) og skatteulempen utgjorde ca. 35 %. (Med å legge inn det årlige nettotapet på kr 15 666 kroner inn på beregningsprogrammet *Compensatio* innebærer dette en skatteulempe på ca. 35 %).

Asbjørn Kjønstad påpeker skatteulempen i artikkel⁵⁴ som følger:

«Vi vet ikke om Høyesterett har tenkt slik, og om hva som ligger bak en eventuell skatteulempe på 35 prosent. Dersom en engangserstatning på 10 000 kroner ble satt i banken da Ølberg var 16 år (1993), og deretter blir stående og forrente seg til han fyller 67 år, blir skattebelastningen på ca. 100 prosent. Dersom Ølberg kjøper en livrente for erstatningsbeløpet, blir det ingen skattebelastning i latensperioden fram til fylte 67 år, men deretter 28 prosent ved uttak av livrenter (forutsatt dagens skattesystem). Etter min mening bør alternativet med livrente legges til grunn når det er spørsmål om erstatning for tilleggspensjon, som ville ha kommet til utbetaling langt inn i framtiden. Det kan være at Høyesterett har bygget på dette alternativet; 10 000 kroner minus 28 prosent utgjør 7200 kroner, som ligger svært nært det overnevnte beløp på 7431 kroner».

Siden pensjonstapserstatningen ikke skal forbrukes før skadelidte er blitt pensjonist innebærer dette at beløpet skal stå lenge uten at det forbrukes i banken. Skatteulempen vil dermed bli prosentvis høyere. Det som ikke er fordelaktig for en ung skadelidt er at diskonteringen gir store utslag, fordi pensjonstapet vil komme langt frem i tid. Pensjonserstatningen kan noen ganger bli beskjedent, selv om det er grunnlag for en høyere standardisert skatteulempe på 25 %.

2.4.2 Kapitaliseringsrenten

Neddiskontering er metoden for å omgjøre et fremtidig pensjonstap til nåverdi. Siden erstatningen som hovedregel utmåles i et engangsbeløp, er det nødvendig å foreta kapitalisering (nåverdiberegning). Ved neddiskontering av et fremtidig pensjonstap benyttes en kapitaliseringsfaktor. Kapitaliseringsfaktoren inneholder to elementer,⁵⁵ for det første en rentefot og for det andre det antall år tapet skal diskonteres for.

---

⁵⁴ Kjønstad LoR 1995 på s. 12-13.

⁵⁵ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 488.

Hvis skadelidte får utbetalt 10 000 kroner årlig i 20 år som et engangsbetrag og disponerer pengene slik at det oppnås en årlig rente på 4 % blir utbetalingen ca. 136 000 kroner. Ved 7 % blir utbetalingen ca. 106 000 kroner.⁵⁶ Dette innebærer at valget av rente betyr mye, idet det kapitaliserte beløpet stiger med synkende rente. Gjennom valg av kapitaliseringsrente gir man skadelidte et visst vern mot inflasjonstap (fall av verdien av penger).

I *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138) var partene uenige om nivået på kapitaliseringsrenten. Skadelidte hevdet at en rente på 4 % ville være riktig, men forsikringsselskapet la til grunn en rente på 8 %. Høyesterett fastsatte kapitaliseringsrenten til 6 %. I *Sevaldsen* – dommen ble det slått fast at kompensasjon for forventet inflasjon ikke skulle gis. Høyesterett la til grunn et nominalistisk prinsipp. Grovt forklart vil det si at en krone er uavhengig av dens kjøpekraft.

I *Ølberg* (Rt. 1993 s.1524) om erstatning for tap i fremtidig erverv ble det stadfestet at det skulle gis full kompensasjon for forventet fall i pengeverdi. Dette innebar at det skal tas hensyn til endringer i kronens verdi. Høyesterett senket rentesatsen til 5 %. Gjeldene rett er at det skal benyttes en kapitaliseringsrente på 5 % ved fremtidstapserstatning. Kapitaliseringsrenten på 5 % har blitt stående frem til i dag. Senkingen i kapitaliseringsrenten førte til en heving av erstatningsnivået.

I *Kreutzer* (LH 2013-107909) fikk ikke skadelidte medhold på lavere kapitaliseringsrente enn 5 %. Skadelidte ble påkjørt av en bil, og den varige medisinske invaliditeten ble fastsatt til 100 %.

Kreutzer klaget på lagmannsrettsdommen og spørsmålet om kapitaliseringsrenten skal behandles av Høyesterett i storkammer av 11 dommere med oppstart 28. oktober 2014. *Kreutzer* mener prinsipielt at det ikke skal foretas noen neddiskontering, og subsidiært at kapitaliseringsrenten settes lavere enn 5 %. Hvis skadelidte får medhold på en lavere kapitaliseringsrente enn 5 % vil dette føre til en heving av erstatningsnivået på pensjonstapet.

---

⁵⁶ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 488.

2.5 Manglende regulering av alderspensjon og premie/innskuddsfritak for uføre i private tjenstepensjonsordninger⁵⁷

Hvis skadelidte blir ufør kan dette føre til lavere alderspensjon fra private tjenstepensjonsordningene. Det har selvsagt betydning hvordan premiefritaket og opptjent alderspensjon blir regulert med skaden.

Det som er gunstig med offentlig tjenstepensjon er at premiefritaket og opptjent alderspensjon oppreguleres i takt med veksten i grunnbeløpet. I Rt. 2008 s. 1246 (HR-2008-01664-A) avsa Høyesterett dom vedrørende regulering av løpende pensjoner. Saken gjaldt om Statoil var avtalerettslig forpliktet til å foreta innbetalinger som forpliktet selskapets pensjonskasse til å oppregulere løpende pensjoner i samme forhold som grunnbeløpet i folketrygden ble endret for samme periode. Høyesterett kom frem til at det å forlate det prinsipp at de løpende pensjoner skulle G-reguleres, lå innenfor Statoils endringskompetanse, og at det ikke kunne legges til grunn at selskapet hadde forpliktet seg til å benytte endringsadgangen. Dette innebar at de ansatte fikk en mindre god tjenstepensjonsordning.

Når det gjelder G-reguleringen i offentlig sektor fremkommer det under punkt 67 i dommen som følger:

«Henvisninger til at man følte seg trygge ved å få statens regler, er heller ikke avklarende i denne sammenheng. Flere av forklaringene knytter seg til perioden før praksis med G-regulering av ytelsene fra Statens pensjonskasse ble innført, og fortsatt gjelder at pensjonistene i staten ikke har rettskrav på at G-regulering av ytelsene skal opprettholdes»

Etter foretakspensjonsordningen sikres pensjonistene i privat sektor en regulering av pensjonen gjennom overskuddsfondet. Jf. foretakspensjonsloven § 5-10 (3). Det følger av loven at overskudd på pensjonistenes premiereserve skal gå til oppregulering av pensjonene, men reguleringen ikke skal overstige G-regulering. Typisk har vært at alderspensjoner har blitt oppregulert likt som uførepensjonen. Dette betyr at pensjonene har blitt regulert ut fra tilført overskudd eller ut fra annen avtalt regulering.⁵⁸ Alderspensjonen blir dermed oppregulert ut fra en egen avkastning i privat sektor. Det har heller ingen betydning om vedkommende er ufør eller ikke.

---

⁵⁷ Actecan 6. mars 2014 s. 12-16.

⁵⁸ Actecan 6. mars 2014 s.12.

Ved de private tjenstepensjonsordningene er det nettopp manglende lønnsvekst av innskuddet som medfører et tap for den uføre i forhold til en som ikke er ufør. Dette innebærer at det ikke er et fast årlig beløp som er tapet, men manglende lønnsvekst av innskuddet som fører til et pensjonstap ved de private tjenstepensjonene.⁵⁹

Konsulentselskapet Actecan har utført på oppdrag fra Akademikerne en rapport som belyser at det vil oppstå et pensjonstap i privat sektor. På side 2 i rapporten blir det påpekt som følger:

«Manglende regulering av alderspensjon og/eller premie-og innskuddsfritak fører, og vil kunne føre, til mye lavere alderspensjon for den uføre sammenlignet med aktive. Manglende regulering vil også gi mye lavere alderspensjon enn for en tilsvarende ufør i offentlig sektor. For ytelsesordninger viser eksemplene i rapporten at «tapet» vil kunne komme opp i flere hundre tusen kroner i årlig pensjon ved uførhet i rimelig ung alder. For innskuddsordninger, der det bare er manglende regulering av innskuddsfritak, viser eksemplene at «tapet» også vil kunne utgjøre over hundre tusen kroner»

Når det gjelder beregningene som Actecan har utført blir det påpekt at pensjonstapet vil være større jo yngre vedkommende er når uførepensjonen begynner å bli utbetalt.⁶⁰ Videre vil pensjonstapet bli større dess høyere lønn vedkommende har hatt i yrkeskarrieren. Effekten av manglende reguleringen av alderspensjon for uføre vil være forskjellig. I den forbindelse har det betydning om tjenstepensjonen er en ytelsesordning, innskuddsordning eller om det foreligger forskjellige varianter av ny tjenstepensjon (Hybridordningen).

Størrelsen på pensjonstapet vil avhenge både av inntredelsesalder i pensjonsordningen, nivået på pensjonen i ordningen, alder ved uførhet og lønn. Actecan har kommet frem til at pensjonstapet blir mindre ved innskuddspensjon sammenlignet med ytelsespensjon.⁶¹

2.6 Små praktikumsoppgaver på pensjonstap som ikke er utregnet

I starten av masteroppgaven utarbeidet jeg noen praktikumsoppgaver som jeg sendte over til aktuarer og pensjonseksperter i flere livsforsikringsselskaper. Dessverre var det ingen som hadde tid til å komme med noen forslag om hvordan oppgavene skulle utregnes. Oppgavene har jeg lagt under kapittel 6.8 vedlegg 8.

---

⁵⁹ Dette i følge mail den 1. september 2014 med Sissel Rødevand Partner, aktuar Actecan AS.

⁶⁰ Jeg forsøkte lenge å få tilgang til bakgrunnsdokumentasjonen for beregningene som konsulentfirmaet Actecan hadde fått i oppdrag fra Akademikerne. Dessverre ble kostnaden for høy for meg, slik at denne delen av oppgaven fikk en annen innfallsvinkel enn planlagt.

⁶¹ Actecan s. 13 tabell ytelsespensjon og s.14-15 tabeller innskuddspensjon.

3 KASUSTIKK

3.1 Innledning

Ved en personskade er det avgjørende hvilket regelverk skadelidte skal behandles under. I Norge foreligger det et tre sporet system for utmåling av erstatning ved personskader. For det første en generell ordning som er forankret i skadeserstatningsloven kapittel 3. For det andre en ordning med standarderstatning som er inntatt i yrkesskedeforskriften. For det tredje en ordning med standarderstatning til barn i skadeserstatningsloven § 3-2a.

Denne delen av oppgaven behandler erstatningsutmålingen av pensjonstapet for de ulike typetilfellene. Med typetilfeller menes i denne sammenheng skadelidt voksen, skadelidt barn, yrkesskade og forsørgertaperstatning. Sentralt er hvordan prinsippet om full erstatning for pensjonstapet blir ivaretatt på de ulike typetilfellene. De utvalgte typetilfeller er valgt på bakgrunn av å belyse pensjonstapets ulike sider.

OTP-Loven trådte i kraft 1. januar 2006 og fra 1. januar 2011 ble den nye pensjonsreformen innført. Etter 2006 foreligger det svært begrenset med rettspraksis som berører regelverket. Målet med den kasuistiske analysen er å presisere den formelle retten for de utvalgte typetilfellene.

3.2 Skadelidt voksne – Typetilfelle 1

Skadelidte har krav på å få dekket sitt individuelle pensjonstap. Gjeldende rett er at prinsippet om full erstatning som gjelder ved utmålingen av pensjonstapet. For å unngå en dobbel behandling av hvordan pensjonstapet innvirker for typetilfelle skadelidt voksen henviser jeg til oppgavens punkt 2,2 2,3 2,4 og 2,5.

3.3 Barn – Typetilfelle 2

Skadeserstatningsloven § 3-2a ble vedtatt og trådte i kraft 18. desember 1987. Bestemmelsen omfatter standardisert erstatning for barn som blir skadet før fylte 16 år. Barneerstatningen er standardisert for postene menerstatning og fremtidig inntekt. Erstatningen utgjør 40 G ved 100 % skadebetinget medisinsk invaliditet og forholdsmessig mindre ved lavere invaliditetsgrader. Dette omfatter både erstatning for tapt inntektsevne og menerstatning. Det gis ikke barneerstatning for lavere erstatning for en lavere invaliditetsgrad enn 15 %. Erstatningspostene påførte utgifter, fremtidige utgifter og påført inntektstap, utmåles etter reglene i skl. § 3-1 for skadelidte barn som er under 16 år.

I forarbeidene⁶² fremkommer det ingen steder at tap av pensjonspoeng og pensjonstap fra tjenstepensjonene er tatt med i vurderingen når den standardiserte erstatningsnivået i barneerstatningen skulle fastsettes. Hovedårsaken til at pensjonstapet ikke finnes i forarbeidene er fordi skadelidte ikke fikk erstattet tapt pensjon i *Dåsvand* (Rt. 1970 s. 1452), *Sevaldsen* (Rt. 1981 s. 138), *Bilfører* (Rt. 1984 s. 1246) og *Danselærer* (Rt. 1985 s. 46). Dette innebærer at unge skadelidte under 16 år ikke får erstattet fremtidige pensjonsytelser på lik linje med voksne skadelidte over 16 år som har blitt påført en personskaade.

I *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524) ble pensjonstapet ikke behandlet etter den standardiserte barneerstatningen fordi skaden skjedde før skl. § 3-2a trådte i kraft. Pensjonstapet var spesielt vanskelig å ta stilling til siden *Ølberg* kun var syv år da han ble påført hodeskaden. Det er ikke enkelt å fastslå hva et barn ville hatt i inntekt uten skaden gjennom et langt liv. Vurderingen hva et barn ville ha tjent i fremtiden blir veldig usikker og det er en sannsynlig årsak til at barneerstatningen ble standardisert. Formålet med å innføre skl. § 3-2a var å fremme likestilling og eliminere usikkerhetsmomenter ved erstatningsutmålingen.

I *Ølberg*-dommen mente Høyesterett at det var for usikkert å gi erstatning for pensjonstap utover folketrygden. Hvis Høyesterett skulle tatt stilling til pensjon utover folketrygden i dag kunne resultatet blitt annerledes. Dette fordi arbeidsgiver har en plikt til å opprette tjenstepensjonsordningen i privat sektor fom 1. januar 2006 (OTP-loven). Uten skaden ville skadelidte hatt en pensjon utover folketrygden som kunne ha vært erstatningsmessig. Pensjonstapet ville imidlertid ha kommet langt frem i tid og diskonteringen hadde medvirket til en forholdsvis beskjeden erstatning.

Etter at barneerstatningen ble standardisert må pensjonstapet være dekket under tapt inntekts-evne. Jf. skl. § 3-2a. Avgjørende er om skadelidte kan kreve erstatning for pensjonstapet i tillegg til erstatning etter skl. § 3-2a, eller om den standardiserte barneerstatningen uttømmende også dekker pensjonstapet.

I *Løff II* (Rt. 2009 s. 425) krevde skadelidte erstatning for påført inntektstap for årene 1991-2008 i tillegg til den standardiserte erstatningen for barn som var utbetalt etter skl § 3-2a. Inkludert renter utgjorde kravet 2 560 810 kroner. Skadevolder mente at skl. § 3-2a måtte forstås slik at erstatning for men og tapt inntekt omfattet hele perioden etter skadetidspunktet. Videre påpekte skadevolder at formålet med standarderstatningen var at det ikke var plass for et særskilt krav for erstatningsposten lidt inntektstap.

---

⁶² Ot.prp.nr. 81 (1986–1987)

Høyesterett kom frem til at det ikke forelå noe lidt inntektstap for skadelidte som skulle dekkes i tillegg til den standardiserte erstatningen for inntektstap og men på 40 G. Konklusjonen var at tapt inntekt (tap i fremtidig erverv) i skl. § 3-2a sikter til «på skadesiden», slik dette tidspunktet var fastlagt i *Løff I* (Rt. 2008 s. 1336)

Skl. § 3-2a tar ikke hensyn til alderen på barnet som har blitt påført en personskada. Dette innebærer at skadelidte får en overkompensasjon som stiger ved avtakende alder.⁶³ En to-åring sammenlignet med en 15-åring har lengre frem til tidspunktet hvor ervervsuførheten får betydning. Dette fordi første år med inntektstap kommer senere for en to-åring. Dette kan være et argument for at et pensjonstap for en 15-åring bør erstattes utover den standardiserte barneerstatningen. Da må det en lovendring til, siden det skal mye til for å få erstattet pensjonstapet utover den standardisert barneerstatning. Jf. *Løff II* (Rt. 2009 s. 425) hvor erstatningsposten lidt inntektstap ikke ble erstattet.

3.4 Yrkesskade – Typetilfelle 3

For å belyse hvordan pensjonstapet er dekket under yrkesskadereglene må noen av de standardiserte reglene gjennomgås. Utgangspunktet er at skadelidte skal ha dekket sitt fulle individuelle økonomisk tap. For yrkesskader som er dekket av lov om yrkesskadeforsikring⁶⁴ gjelder standardiserte utmålingsregler, jf. Forskrift om standardisert utmåling etter lov om yrkesskadeforsikring.⁶⁵ Forskriften forutsetter at folketrygdens ytelser ligger i bunn, og de standardiserte satsene har «innbakt» fradrag for disse ytelsene. Det foretas heller ikke fradrag for forsikringsytelser.⁶⁶ I de tilfeller skadelidte ikke tilstår trygdeytelser, gis tilleggserstatning, jf. forskriften § 1-2.

Det følger av yrkesskadeforsikringsloven § 13 at det er skadeerstatningsloven kapittel 3 som gjelder for erstatningsutmålingen. I forskriften er deler av erstatningsberegningen standardisert. Lovgiver har ikke valgt et standardisert system for erstatningspostene påført inntektstap og påførte utgifter/arbeid i heimen. De påførte erstatningspostene utmåles i henhold til de alminnelige reglene i skl. § 3-1, mens erstatningspostene fremtidige utgifter og tap i fremtidig erverv er standardiserte erstatningsposter.

---

⁶³ Kjelland Pasientskaderett 2011 s. 498.

⁶⁴ Lov av 16.juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring (yfl).

⁶⁵ Forskrift av 21. desember 1990 nr. 1027 om standardisert erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring.

⁶⁶ NOU 1994:20 s. 167.

Sentralt for skadelidte er om det kan ytes erstatning utover den standardiserte erstatningen. I *Martinsen* (Rt. 1998 s. 1916) var spørsmålet om innleie av hjelp til å utføre arbeid i heimen skulle kategoriseres som en fremtidig utgiftspost. Av yrkesskedeforskriften § 2-3, jf. skl. § 3-1 andre ledd fremgår det at «med inntekt likestilles verdien av arbeid i heimen». Høyesterett kom frem til at arbeid i heimen skal forstås i vid forstand, slik at det også omfatter hagearbeid, snømåking, vedhugst, vedlikehold av hus og lignende. Høyesterett slo fast at arbeid i heimen som hovedregel er å anse som tap i fremtidig erverv. Ved en yrkesskade kan det ikke kreves separat erstatning for utgifter i denne forbindelse. Erstatningsposten arbeid i heimen er «innbakt» i grunnerstatningen. Beregningsgrunnlaget for standarderstatningen knytter seg til pensjonsgivende inntekt. Dette innebærer at tap av evnen til hjemmearbeid ikke gir grunnlag for å kreve høyere inntektstrinn lagt til grunn ved beregningen. *Martinsen*-dommen bekrefter at det skal mye til for å gi erstatning utover standardiserte regler, jf. yforsl. § 13.

Det følger av standardforskriften kapittel 3 at erstatning for tap i fremtidig inntekt er standardisert. Hvis skadelidte er 45 år på oppgjørstidspunktet innebærer dette at grunnerstatningen utbetales i sin helhet. Det følger av forskriften § 3-3 at hvert år skadelidte er over 46 år gjøres et fradrag som tilsvarende 5 % av grunnerstatningen. Imidlertid er det bestemt at erstatningen uansett skal utgjøre minst 10 % av grunnerstatningen. De eldste aldersgrupper ville ikke fått noen erstatning hvis nedtrappingen ikke hadde blitt avskjæret. I den någjeldende yrkesskedeforskriften får alle som skades etter fylte 63 år 10 % av grunnerstatningen. I praksis betyr dette at den som blir påført en personskade i siste yrkesaktive år får utbetalt 10 % av grunnerstatningen. For eksempel vil en 69 åring få utbetalt 10 % grunnerstatning hvis vedkommende hadde vært i jobb frem til ulykken.

Det er gjennom yrkesskedeforskriftens § 3-2 fastslått at grunnerstatningen skal baseres på pensjonsgivende inntekt før skaden. Tabellen har fem graderinger for grunnerstatningen. Jf. forskriften § 3-2. Folketrygdens grunnbeløp per 1. mai 2014 er 88.370 kroner. En inntekt tom 7 G (618.590 kroner), vil få den laveste grunnerstatningen. Dette innebærer at det blir en overkompensasjon for skadelidte som har hatt meget lave inntekter til sammenligning med skadelidte som har ligget tett opp mot inntektsgrensen på 7 G. Skadelidte som har hatt inntekt fom 10 G (883.700 kroner) vil få den høyeste grunnerstatningen. Dette betyr at høyinntektsgruppene får en lavere erstatning etter den alminnelige erstatningsretten.

Den laveste grunnerstatningen utgjør 22 G (1.944.140) x 10 % = 194 414 kroner

Den høyeste grunnerstatningen utgjør 30 G (2.651.000) x 10 % = 265 110 kroner

Laveste sats omregnet: $194.414:88.370 = 2,2$ G

Høyeste sats omregnet: $265.110:88.370 = 3$ G

En skadelidte som blir skadet i sitt siste yrkesaktive år vil dermed få erstattet en del av sitt pensjonstap fra 2,2 - 3,0 G.

3.5 Forsørgelseserstatning – Typetilfelle 4

Skl. § 3-4 gir regler om erstatning for tap av forsørger. For å ha rett til forsørgertapserstatning, er det et grunnleggende vilkår at den forsørgede rent faktisk ble forsørget av avdøde da dødsfallet skjedde.

Det har betydning hvem avdøde faktisk forsørget på dødsfallstidspunktet. Normalt vil det være ektefelle/samboer og barn som har krav på forsørgertapserstatning. Imidlertid er det ikke et krav at avdøde var rettslig forpliktet til å yte forsørgelse. I skl. § 3-4 (1) påpekes det i ordlyden at det er den faktiske forsørgelsen bestemmelsen skal regulere.

Forsørgertapet består av forsørgelse som følge av inntektsgivende arbeid og forsørgelse tilknyttet naturalytelser og husmorinnsats, omsorg og nærvær. Utgangspunktet er at det skal gis full erstatning for forsørgertapet som er oppstått. Et eventuelt pensjonstap fra avdøde vil være knyttet opp mot inntektsgivende arbeid.

I skl. 3-4 (2) 2 punktum er det angitt at det er det individuelle forsørgertap som skal fastsettes. Det er avdødes tap som skal legges til grunn for erstatningsutmålingen. Dette innebærer at etterlattes pensjonstap også skal erstattes ved utmålingen av et forsørgertap.

Beregningene av forsørgertapet er basert på skjønnsmessige kriterier og spørsmålet om full erstatning er vanskelig å fastlegge.⁶⁷ For å beregne forsørgertapet må man ta utgangspunkt i den forsørgedes faktiske økonomiske stilling før dødsfallet. Deretter må man sammenligne økonomien til etterlatte etter dødsfallet.

Jeg har ikke funnet rettspraksis på at pensjonstapet fra avdøde i en forsørgertapssak har blitt erstattet til de etterlatte. Avgjørende er hvor lenge forsørgelsen vil vare og hvem av de etterlatte som vil ha krav på å få erstattet avdødes pensjonstap. I skl. § 3-4 (2) 1 punktum skal det også tas hensyn til etterlattes muligheter for selv å bidra til sin forsørging. I *Bastrup* (Rt. 1998 s. 639) fikk ikke gjenlevende ektefelle erstatning etter at barnet var fylt 19 år fordi vedkommende ble ansett til å være selvforsørget.

---

⁶⁷ NOU 1994:20 s.104, 1.sp.

Det vil neppe være grunnlag for å erstatte et pensjonstap for avdødes barn. Dette fordi sparing til pensjonsalderen ikke er vernet som forsørgertap for barn. Erstatningen av pensjonstapet vil tidligst gjelde fra 62 år og da er barna i mange tilfeller voksne.

Hvis avdøde var i midten av 50-årene og hadde en AFP ordning i privat sektor på dødsfalls-tidspunktet kan det være holdepunkter for å erstatte et pensjonstap til ektefellen/samboer. Uten skaden ville ektefellen/samboer hatt en høyere samlet pensjonsutbetaling på grunn av AFP. Avgjørende hvordan pensjonstapet skal erstattes er hvor lang omstillingsperiode som skal legges til grunn.

Ved vurderingen av hvor mange år forsørgertapet skal fastsettes til, er utgangspunktet at voksne mennesker har plikt til å forsørge seg selv. I rettspraksis er det lagt til grunn at erstatning til voksne, uavhengig av om de er samboere eller ektefeller, uten barn til forsørgelse skal ytes for en omstillingsperiode. I Rt. 2011 s. 1238 godtok Høyesterett en omstillingsperiode på fem og et halvt år. Imidlertid må det forutsettes at voksne mennesker, også ektefeller/samboere, etter en omstillingsperiode vil kunne forsørge seg selv. I den skjønnsmessige vurderingen må det ses hen til den etterlattes og den avdødes alder og helsemessige situasjon på tidspunktet forsørgelsen opphørte og fremover i tid. I Eidsivating lagmannsrett (LE-2012-80942) ble omstillingsperioden fastsatt til 10 år med bakgrunn i at gjenlevende ektefelles helse la begrensinger på mulighetene for å bidra.

Hvordan pensjonstapet i forsørgertapssaker skal utmåles kan være komplisert. AFP-ordningen for ansatte i privat sektor er gjort om til livsvarig ytelse fra 1. januar 2011. Hvis det var sannsynliggjort at avdøde ville ha fått innvilget AFP kan dette føre til et pensjonstap for samboer/ektefelle.

Et annet tilfelle hvor pensjonstapet kan være aktuelt er i de tilfelle hvor det er sannsynlighet for at avdøde ville hatt en karriereutvikling som innebærer et høyere pensjonstap under folketrygden. Dette pensjonstapet fra folketrygden kommer inn under den faktiske forsørgelsen. Imidlertid vil det oppstå usikkerhetsmomenter rundt pensjonstapet, særlig hvis avdøde er ung. Det kan for eksempel være sannsynlighet for at ektefellen gifter seg på nytt, slik at det er grunnlag for at pensjonstapet bortfaller. Ovennevnte problemstilling har aldri blitt behandlet i rettssystemet.

4 Avsluttende kommentarer

I norsk rett har prinsippet om det individuelle tap stått sterkt. Dette innebærer at voksne skadelidte skal ha full erstatning for sitt individuelle pensjonstap. Hvordan utmålingen av pensjonstapet skal beregnes er lite beskrevet i rettspraksis og teorien. En årsak til at jeg valgte å skrive om pensjonstapet er fordi jeg som skadebehandler føler at denne erstatningsposten virker uklar og noe «svevende». Mange skadebehandlere i forsikringsselskaper og skadelidt advokater oppfatter pensjon som vanskelig. I forbindelse med et erstatningsoppgjør i en omfattende personskadesak, er det mange erstatningsposter det skal forhandles om. Jeg har erfaring med at pensjonstapet ender opp som en salderingspost helt på tampen i forhandlingsmøter. I noen tilfeller kan pensjonstapet rett og slett bli avglemt. Ofte blir erstatningsposten pensjonstap løst skjønnsmessig med et kronebeløp. Dette gjenspeiler seg også i underrettspraksisen.

Først i 1993 fikk skadelidte erstattet tapte pensjonspoeng fra folketrygden. Beløpene var lave. En årsak til at det har vært lite fokus på pensjonstapet kan kanskje skyldes at det er en oppfatning at det ligger lite penger i denne erstatningsposten. Skadelidt advokatene kan kanskje være lite interessert i å legge mye arbeid i beregningene for pensjonstapet og prioriterer derfor de andre erstatningspostene.

Etter 2005 har det skjedd en utvikling innenfor pensjonsområdet. Det vil være uheldig for skadelidte om erstatningsposten pensjonstap blir utelatt, hvis skadelidt advokater, forsikringsselskapene og retten ikke kjenner til de ulike pensjonstypene som finnes i markedet.

I den tradisjonelle folketrygden har tapt tilleggspensjon blitt erstattet som et pensjonstap. Denne utregningsmetoden gjelder fullt ut for skadelidte som er født tom 1953. På sikt vil denne beregningsmetoden for pensjonstapet som berører gammel folketrygd bli faset ut. Jeg har ikke funnet rettspraksis for årskullene født etter 1962 som belyser beregninger for pensjonstapet. I den forbindelse har jeg laget et beregningseksempel. Jf. kapittel 6 vedlegg 2.

I skrivende stund foreligger det ingen dommer som berører tapt AFP som gir et pensjonstap for skadelidte. AFP-ordningen i privat sektor har snart eksistert i fire år. Årsaken til at det er lite rettspraksis på AFP området i privat sektor, tror jeg skyldes at både skadevolder siden og skadelidt siden ikke kjenner til AFP-ordningen i privat sektor som sikrer et livsvarig tillegg til folketrygdens alderspensjon.

Når det gjelder de ulike tjenestepensjonene i privat sektor har det en vesentlig betydning for pensjonstapet hvordan pensjonsavtalen er regulert ved uførhet med skaden. Mange skadelidte er omfattet av minstekravet etter lov om OTP og pensjonsavtalene som arbeidsgiver har tegnet inneholder manglende regulering av premie og innskuddsfritak ved uførhet. I offentlig sektor blir ikke pensjonstapet like stort, fordi uførepensjonen normalt med skaden er regulert i offentlig sektor. Imidlertid vil karrieretap som i privat sektor gi et pensjonstap i offentlig sektor.

Ved å innføre standardisert personskadeerstatning på pensjonstapet vil dette slå uheldig ut for enkelte skadelidte, særlig i privat sektor. Som påpekt i oppgaven blir pensjonstapet utmålt ulogisk der hvor det er innført standardisert erstatning. Særlig barneerstatningen gir en underkompensasjon når det gjelder pensjonstapet. Jf. kapittel 6 vedlegg 7.

For å få mer klarhet rundt pensjonstapet bør flere problemstillinger avklares med rettssystemet. Nedenfor følger noen bemerkninger:

Kjønstad påpeker i sin artikkel at det er grunnlag for en høyere skatteulempe når pensjonstapet skal utmåles, særlig når skadelidte er ung. Hvis erstatningen ikke skal brukes før om mange år inn i fremtiden innebærer dette at beløpet vil stå lenge uten at det forbrukes. Det kan da være grunnlag for å fastsette en skatteulempe som er høyere enn 25 %.

Når det gjelder tapt AFP i privat sektor kan det være et tvistetema fra hvilken alder som kan gi skadelidte medhold for et pensjonstap på grunn av bortfall av AFP-tillegg. Her kan skadevolder siden vise til personskadeutvalget⁶⁸ hvor flertallet har satt grensen for å kunne kreve erstatning for tapt AFP-tillegg til 57 år.

Med lov om obligatorisk tjenestepensjon (OTP-loven) som trådte i kraft 1. januar 2006 er det overraskende at det ikke foreligger dommer som beskriver utmåling av pensjonstapet fra privat sektor. Jf. punkt 2.5 i oppgaven.

Det er heller ikke prøvd i retten om et pensjonstap fra avdøde gir rett til erstatning under det faktiske forsørgertapet.

---

⁶⁸ NOU 2011:16 s. 192.

I barneerstatningen finnes det ingen dommer på om et barn som er under 16 år kan kreve erstatning for pensjonstapet i tillegg til standarderstatningen etter skl. § 3-2a.

Helt til slutt bør ikke skadevolder godta et skjønnsmessig krav på et pensjonstap uten at det er beskrevet hvilken pensjonsavtale skadelidte har. Hvis skadelidte har en offentlig pensjon skal det en del til for å få et pensjonstap siden premiefritaket og opptjent alderspensjon oppreguleres i takt med veksten i grunnbeløpet.

Etter min mening bør ikke skadevolder godta en skjønnsmessig erstatning fra «løse lufta». Dette innebærer at skadelidte må sannsynliggjøre og spesifisere sitt pensjonstap med beregninger.

5 Litteraturliste

5.1 Litteratur

- Bogstad 2013   Bogstad, Bjørn. *Alderspensionsordningene for ansatte i privat sektor*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2013 nr. 1-2 s. 48-139.
- Falk 2013   Falk, Erik. *Pensjon helt enkelt*. Gyldendal Norsk Forlag AS 2013 4. utgave, 1. opplag.
- Grøholt 2013   Grøholt, Anne Käte. *Alderspensjon i kommunal tjenestepensjon etter pensjonsreformen, og avtalefestet pensjon (AFP) i kommunal sektor*. Tidsskrift for Erstatningsrett, 2013 nr. 4 s. 236-279.
- Kjelland 2011   Kjelland, Morten. *Pasientskaderett*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2011.
- Kjønstad 1995   Kjønstad, Asbjørn. *Tre personskadedommer fra Høyesterett*. Lov og Rett. 1995, s. 3-39.
- Kjønstad 2003   Kjønstad, Asbjørn. *Erstatningsretten i utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
- Kjønstad 2012   Kjønstad, Asbjørn. *Folketrygdens Alderspensjoner*. Jussens Venner vol. 47, s. 85-157.
- Lødrup 1999   Lødrup, Peter. *Lærebok i erstatningsrett*, 4utg. Oslo: P. Lødrup, 1999.
- Lødrup 2005   Lødrup, Peter. *Lærebok i erstatningsrett*, 5 utg. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2005.
- Lødrup
(medf. Kjelland) 2009   Lødrup, Peter. *Lærebok i erstatningsrett* 6.utg. med bistand fra Morten Kielland. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.

Nygaard 2000	Nygaard, Nils Skade og ansvar, 5. utg. Bergen: Universitetsforlaget, 2000.
Nygaard 2007	Nygaard, Nils. <i>Skade og ansvar</i> . 6 utg. Bergen Universitetsforlaget.
Plahte og Nordstoga 2013	Plahte Alexandra, Nordstoga Hilde. <i>Alt du trenger å vite om pensjon</i> . Cappelen Damm Akademisk, 2013.

5.2 Lover

1902	Lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovens Ikrafttræden (straffelovens ikrafttredelseslov) [Opphevet]
1949	Lov av 28. juli nr. 26 om Statens pensjonskasse.
1953	Lov av 26. juni nr. 11 om pensjonsordning for apotekervirksomhet.
1962	Lov av 22. juni 1962 nr. 12 om pensjonsordning for sykepleiere.
1969	Skadeserstatningsloven (Lov om skadeserstatning 13.juni 1969 nr. 26.)
1989	Yrkesskadeforsikringsloven. (Lov om yrkesskadeforsikring 16. juni 1989 nr. 65.)
1997	Lov om folketrygd (folketrygdloven) 28. februar 1997 nr. 19.
2000	Lov om foretakspensjon (foretakspensjonsloven) 24. mars 2000 nr. 16.
2000	Lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven) 24. november 2000 nr. 81.
2005	Lov av 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet.
2005	Lov om obligatorisk tjenestepensjon 21. desember 2005 nr. 124.
2010	Lov om Statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven) 19. februar 2010 nr. 5.
2011	Lov om endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre) 16. desember 2011 nr. 59.
2013	Lov om tjenestepensjon (tjenestepensjonsloven) 13. desember 2013 nr. 106.

5.3 Forskrifter

Forskrift om standardisert erstatning etter lov om yrkesskedeforsikring av 1990 21. desember.

5.4 Avtaler

Hovedtariffavtalen for kommunal sektor 01.05.2012-30.04.2014

Vedlegg 2: Vedtekter for Tjenestepensjonsordning – TPO.

5.5 Tidsskrifter

TfE	Tidsskrift for Erstatningsrett
LoR	Lov og Rett
JV	Jussens Venner

5.6 Øvrige kilder

Actecan 6. mars 2014	<i>Størrelsen på alderspensjon ved manglende regulering av alderspensjon og/eller premie-og innskuddsfritak før utføre. s.12-16.</i>
Aftenposten 23. mars 2014	<i>Sjefen gir dem bedre pensjon, del jobb side 2-3.</i>
Dine Penger 7. mai 2012	<i>Skremmende lav kunnskap om pensjon.</i>
Finansavisen 22. april 2014	<i>Solberg fortsetter rødgrønt pensjonssluk s. 4-5.</i>

5.7 Høyesterettspraksis

Rt. 1970 s. 1452	<i>Dåsvand</i>
Rt. 1981 s. 138	<i>Sevaldsen</i>
Rt. 1984 s. 1246	<i>Bilfører</i>
Rt. 1985 s. 46	<i>Danselærer</i>
Rt. 1993 s. 1524	<i>Ølberg</i>
Rt. 1993 s. 1538	<i>Horseng</i>
Rt. 1993 s. 1547	<i>Skoland</i>
Rt. 1996 s. 958	<i>Stokstad</i>
Rt. 1998 s. 639	<i>Bastrup</i>
Rt. 1998 s. 1916	<i>Martinsen</i>

Rt. 1999 s. 1967	<i>Rott</i>
Rt. 1999 s. 1473	<i>Stokke</i>
Rt. 2000 s. 441	<i>Kåsa</i>
Rt. 2001 s. 320	<i>Nilsen</i>
Rt. 2002 s. 1436	<i>Bråtane</i>
Rt. 2003 s. 1358	<i>Psykolog</i>
Rt. 2005 s. 65	<i>KILE</i>
Rt. 2008 s. 1336	<i>Løff I</i>
Rt. 2009 s. 425	<i>Løff II</i>
Rt. 2008 s. 1246	<i>Statoil</i>
Rt. 2010 s. 584	<i>Stutteri</i>
Rt. 2011 s. 1238	<i>Forsørgerspare</i>

5.8 Underrettspraksis

TOSLO-2010-116312

LB-1996-2323

LB-1996-57

LA-1997-498

LA-1998-1563

LA-1999-293

LB-1999-3469

LB-1999-18

LG-2000-1628

LG-2003-9310

LB-2005-67159

LB-2005-22537

LB-2008-156113

LB-2009-43612

LB-2010-191836

LB-2011-82882

LA-2013-35690

LB-2013-53096

LH-2013-107909

12-017474TVI-OTIR/0r2   Oslo tingrett, Oslo 30. oktober 2012 [upublisert]

5.9 Nemndspraksis

PSN-2005-515

PSN-2006-138
PSN-2009-571
PSN-2011-387
PSN-2013-747

5.10 Forarbeider

NOU 1987:4	Standardisert erstatning til barn.
NOU 1988:6	Erstatning og forsikring ved yrkesskade.
NOU 1994:20	Personskadeerstatning.
NOU 2011:16	Standardisert personskadeerstatning.
Ot.prp. nr. 4 (1972–1973)	Om endringer i erstatningslovgivningen m.m.
Ot.prp. nr. 81 (1986–1987)	Om lov om endringer i skadeerstatningsloven.
Ot.prp. nr. 44 (1988–1989)	Om lov om yrkesskadeforsikring.
Ot.prp. nr. 37 (2008–2009)	Endringer i folketrygden (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre).
Ot.prp. nr. 111 2008–2009)	Om lov om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avta-lefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven).
Prop. 130 L (2010–2011)	Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre).

5.11 Tabell

Tabell 1: Utmålingsmåter av pensjonstapet i lagmannsrettsdommer

6 Vedlegg

6.1 Vedlegg 1 Tradisjonell folketrygd

Eksempel:

Peder Ås som var 60 år kom 10. januar 2013 alvorlig til skade i en ulykke. Han ble erklært 100 % ufør etter ulykken. På ulykkestidspunktet hadde Peder en brutto inntekt på 420 000 kroner. Skadelidte advokaten og forsikringsselskapet ble enig om å legge en brutto inntekt på 450 000 kroner for erstatningsposten tap i fremtidig erverv. Partene var enig om at det forelå tapte pensjonspoeng fra folketrygden og det ble tatt utgangspunkt i inntekten for fremtidstapet. Med skaden fikk skadelidte innvilget en uførepensjon på 225 000 kroner.

Sentrale juridiske prinsipper for beregningen:

I den gamle opptjeningsmodellen i folketrygden var det avgjørende om skadelidte kunne sannsynliggjøre tapt opptjening av pensjonspoeng. Hvis skadelidte måtte slutte i arbeidslivet, kan skadelidte oppnå færre pensjonspoeng, og dermed få en lavere alderspensjon fra folketrygden enn ellers. Tapte pensjonspoeng aksepteres av skadevolder hvor det på et gitt tidspunkt uten skaden ville ha vært et yrkesmessig karrierehopp som ville endt opp med en høyere avlønning. Med en høyere lønnsinntekt frem til 67 år ville det i vårt eksempel gitt pensjonspoeng og høyere trygd fra fylte 67 år, enn det skadelidte har med skaden. Differansen på tapte pensjonspoeng skal erstattes.

Beregningsmåten av pensjonstapet fra 67 år:

Uten skaden er tapte pensjonspoeng basert på en inntekt på 450 000 kroner.

Et grunnbeløp (G) på 88 370 kroner og en brutto lønn på 450 000 kroner gir 4,09 pensjonspoeng. For poengår etter 1991 skal 42 % av G multipliseres med sluttpoengtallet. $(450\,000 - 88\,370)/88\,370 = 4,09$

Pensjonen beregnes etter dette slik:

$$G + 0,42 \times 4,09 \times G = \text{kr } 240\,171 \text{ kroner}$$

Peder får et årlig tap på 9086 kroner fra og med 2020. I vårt eksempel kapitaliseres beløpet fra 67 år i forventet gjenstående levetid, til 82 år i henhold til Statistisk Sentralbyrås levealdersindeks. Den kapitaliserte erstatningen på 79 038 kroner tillegges en skjønnsmessig skatteulempe på 25 %. Inklusiv skatteulempe blir erstatningen 98 797 kroner.

Skadelidt: x1, x1
Født: 01.01.1953

Saksnr: x1
Skadedato: 10.01.2013

Personskade
Inntektstap 2020

Fremtidig tap	Uten skaden	Med skaden
Lønn/arbeidsinntekter	0	0
Pensjoner	0	0
Alderspensjon (100,12 : 100,12)	240 171	225 000
Næringsinntekt	0	0
Sum personinntekt	240 171	225 000
Renteinntekter	0	0
Andre inntekter	0	0
Sum inntekter	240 171	225 000
Minste-/oppgj.fradrag (43:27%)	64 846	60 750
Reiseutgifter (15 000)	0	0
Fagf. kontingent (3 850)	0	0
Foreldrefradrag	0	0
Gjeldsrente	0	0
Særfradrag (32 000,48 804)	0	0
Andre fradrag	0	0
Sum fradrag	64 846	60 750
SUM ALMINNELIG INNTEKT	175 325	164 250
Sum personinntekt	240 171	225 000
Sum alminnelig inntekt	175 325	164 250
Netto formue	0	0
Aksjeutbytte	0	0
Klassefradrag	48 800	48 800
Inntektsskatt (komm/fylk)	34 162	31 172
Inntektsskatt (aksjeutbytte)	0	0
Toppskatt/Statsskatt	0	0
Trygdeavgifter	12 249	11 475
Formueskatt	0	0
Skattefradrag pensjon	20 167	22 488
Andre fradrag i skatt	0	0
Forsørgerfradrag	0	0
Sum skatter/avgifter	26 243	20 158
Netto etter skatter/avgifter	213 928	204 842
Reiseutgifter	0	0
Kontingent	0	0
Andre utgifter	0	0
Div.skattefrie inntekter	0	0
Div.skattefrie utgifter	0	0
SUM NETTO DISP. INNTEKT	213 928	204 842
NETTOTAP		9 086

Skadelidt: x1, x1
Født: 01.01.1953

Saksnr: x1
Skadedato: 10.01.2013

Personskade
Oversikt pensjonstap, 5%

Alder	År	Pensj. tap	Ned.disk
67	2020	9 086	6 945
68	2021	9 086	6 615
69	2022	9 086	6 300
70	2023	9 086	6 000
71	2024	9 086	5 714
72	2025	9 086	5 442
73	2026	9 086	5 183
74	2027	9 086	4 936
75	2028	9 086	4 701
76	2029	9 086	4 477
77	2030	9 086	4 264
78	2031	9 086	4 061
79	2032	9 086	3 868
80	2033	9 086	3 683
81	2034	9 086	3 508
82	2035	9 086	3 341
Sum		145 376	79 038

6.2 Vedlegg 2 Ny folketrygd

Eksempel:

Marthe Holm født i 1965 fikk innvilget 100 % uføretrygd på 191 817 kroner som følge av en ulykke 2. februar 2013. Marthe hadde en brutto inntekt på 400 000 kroner på skadetidspunktet. Det var enighet mellom partene at det forelå et pensjonstap fra 67 år som skulle beregnes ut i fra en inntekt på 450 000 kroner.

Sentrale juridiske prinsipper for beregningen:

Pensjonsbeholdningen brukes for å fastsette inntekstpensjon. I vårt eksempel får skadelidte en lavere pensjonsbeholdning med skaden på grunn av lavere lønn. Den opptjente pensjonsbeholdningen delt på delingstallet gir den årlige pensjonen. Delingstallet blir høyere ved et tidligere uttak av pensjonen. Er delingstallet høyt innebærer dette en lavere pensjon. NAV har oppdaterte lister over delingstallene for alle årskull.

Formelen er som følger: Pensjonsbeholdningen/delingstall = årlig pensjon

Avgjørende er på hvilket tidspunkt man velger å ta ut alderspensjonen. Pensjonsbeholdningen styres av arbeidstakers opptjening gjennom alle 43 år. Videre blir de endelige delingstallene for det enkelte årskullet fastsatt det året man fyller 61 år.⁶⁹ For personer født i 1963 og senere blir pensjonen utelukkende beregnet ved å dele den opptjente pensjonsbeholdningen på delingstallet for den aktuelle uttaksalder og det aktuelle årskull.

Beregningsmåten av pensjonstapet fra 67 år:

I vårt eksempel er det forutsatt at uførepensjonen blir den samme som alderspensjonen. Med skaden forutsettes det at Marthe har hatt en gjennomsnittlig inntekt på 400 000 kroner i 43 år. Pensjonsbeholdningen utgjør da 3 113 200 kroner. ($18,1 \% \times 400\,000 = 72\,400 \times 43 \text{ år} = 3\,113\,200$)

Delingstallet utgjør 16,23 ved uttak av pensjon fra 67 år. Dette vil gi en årlig uførepensjon på 191 817 kroner. ($3\,113\,200 : 16,23 = 191\,817$)

---

⁶⁹ NAV – Prognoser for delingstall for årskullene 1954-2040 publisert 27. juni 2014.

Uten skaden legges det til grunn en brutto inntekt på 450 000 kroner. I vårt eksempel utgjør pensjonsbeholdningen da 3 502 350 kroner. ($18,1 \% \times 450\,000 = 81.450 \times 43 = 3\,502\,350$)

Hvis uttaket tas fra 67 år blir alderpensjonen 215 794 kroner ($3\,502\,350 : 16,23 = 215\,794$)

Den kapitaliserte erstatningen på 66 613 kroner skal tillegges skatteulempe. Erstatningen skal ikke brukes før i år 2032. Dette innebærer at beløpet vil stå lenge uten at det forbrukes. Det kan derfor være grunnlag for å fastsette en skatteulempe som er høyere enn 25 %. I vårt eksempel har jeg imidlertid lagt til grunn en skatteulempe på 25 %. Pensjonstapet utgjør 83 266 kroner.

Skadelidt: x22, x22
Født: 15.01.1965

Saksnr: x22
Skadedato: 02.02.2013

Personskade
Inntektstap 2032

Fremtidig tap	Uten skaden	Med skaden
Lønn/arbeidsinntekter	0	0
Pensjoner	0	0
Alderspensjon (100,12 : 100,12)	215 794	191 817
Næringsinntekt	0	0
Sum personinntekt	215 794	191 817
Renteinntekter	0	0
Andre inntekter	0	0
Sum inntekter	215 794	191 817
Minste-/oppgj.fradrag (43:27%)	58 264	51 791
Reiseutgifter (15 000)	0	0
Fagf. kontingent (3 850)	0	0
Foreldrefradrag	0	0
Gjeldsrente	0	0
Særfradrag (32 000,48 804)	0	0
Andre fradrag	0	0
Sum fradrag	58 264	51 791
SUM ALMINNELIG INNTEKT	157 530	140 026
Sum personinntekt	215 794	191 817
Sum alminnelig inntekt	157 530	140 026
Netto formue	0	0
Aksjeutbytte	0	0
Klassefradrag	48 800	48 800
Inntektsskatt (komm/fylk)	29 357	24 631
Inntektsskatt (aksjeutbytte)	0	0
Toppskatt/Statsskatt	0	0
Trygdeavgifter	11 005	9 783
Formueskatt	0	0
Skattefradrag pensjon	23 896	27 565
Andre fradrag i skatt	0	0
Forsørgerfradrag	0	0
Sum skatter/avgifter	16 467	6 849
Netto etter skatter/avgifter	199 327	184 968
Reiseutgifter	0	0
Kontingent	0	0
Andre utgifter	0	0
Div.skattefrie inntekter	0	0
Div.skattefrie utgifter	0	0
SUM NETTO DISP. INNTEKT	199 327	184 968
NETTOTAP		14 359

Skadelidt: x22, x22
Født: 15.01.1965

Saksnr: x22
Skadedato: 02.02.2013

Personskade
Oversikt pensjonstap, 5%

Alder	År	Pensj. tap	Ned.disk
67	2032	14 359	6 112
68	2033	14 359	5 821
69	2034	14 359	5 544
70	2035	14 359	5 280
71	2036	14 359	5 028
72	2037	14 359	4 789
73	2038	14 359	4 561
74	2039	14 359	4 344
75	2040	14 359	4 137
76	2041	14 359	3 940
77	2042	14 359	3 752
78	2043	14 359	3 574
79	2044	14 359	3 403
80	2045	14 359	3 241
81	2046	14 359	3 087
Sum		215 385	66 613

6.3 Vedlegg 3 Offentlig sektor

Eksempel:

Lars Holm er født i 1958 og blir erklært 100 % ufør i forbindelse med en alvorlig ulykke 10. februar 2013. Like før ulykken var han lovet en bedre betalt jobb i offentlig sektor på 450 000 kroner. På skadetidspunktet var inntekten 400 000 kroner.

Sentrale juridiske prinsipper for beregningen:

Offentlige tjenestepensjoner har en bruttogaranti. Det har ingen betydning hvor stor opptjeningen er i folketrygden. Den samlede pensjonen er en kombinasjon av pensjon fra folketrygden og den offentlige pensjonsordningen. Bruttogarantiprinsippet garanterer nivået på utbetalingen uavhengig av endringer i folketrygden.

Full alderspensjon for en offentlig ansatt kan utgjøre 66 % av pensjonsgrunnlaget på avgangstidspunktet forutsatt at man har minst 30 års tjenestetid. De som den 1. januar 2011 har mindre enn 15 år igjen til fylt 67 år (født 1. januar 1959 eller tidligere), har en individuell garanti om at deres samlede pensjon etter samordning med folketrygden skal være minst 66 % av pensjonsgrunnlaget dersom de har minst 30 års tjenestetid

Beregningsmåten av pensjonstapet fra 67 år:

Med skaden legges til grunn en uførepensjon fra folketrygden og offentlig tjenestepensjon ut i fra en brutto inntekt på 400 000 kroner. ($400\,000 \times 66\% = 264\,000$ kroner). Uten er det sannsynliggjort at skadelidte ville ha fått en bedre betalt jobb i offentlig sektor på 450 000 kroner. ($450\,000 \times 66\% = 297\,000$ kroner)

Den kapitaliserte erstatningen på 131 577 kroner tillegges en skatteulempe på 25 %. Pensjonstapet inklusiv skatteulempe blir på 164 471 kroner.

Skadelidt: x3, x3
Født: 10.01.1958

Saksnr: x3
Skadedato: 15.02.2013

Personskade
Inntektstap 2025

Fremtidig tap	Uten skaden	Med skaden
Lønn/arbeidsinntekter	0	0
Pensjoner	0	0
Alderspensjon (100,12 : 100,12)	297 000	264 000
Næringsinntekt	0	0
Sum personinntekt	297 000	264 000
Renteinntekter	0	0
Andre inntekter	0	0
Sum inntekter	297 000	264 000
Minste-/oppgj.fradrag (43:27%)	70 400	70 400
Reiseutgifter (15 000)	0	0
Fagf. kontingent (3 850)	0	0
Foreldrefradrag	0	0
Gjeldsrente	0	0
Særfradrag (32 000,48 804)	0	0
Andre fradrag	0	0
Sum fradrag	70 400	70 400
SUM ALMINNELIG INNTEKT	226 600	193 600
Sum personinntekt	297 000	264 000
Sum alminnelig inntekt	226 600	193 600
Netto formue	0	0
Aksjeutbytte	0	0
Klassefradrag	48 800	48 800
Inntektsskatt (komm/fyllk)	48 006	39 096
Inntektsskatt (aksjeutbytte)	0	0
Toppskatt/Statsskatt	0	0
Trygdeavgifter	15 147	13 464
Formueskatt	0	0
Skattefradrag pensjon	14 271	16 521
Andre fradrag i skatt	0	0
Forsørgerfradrag	0	0
Sum skatter/avgifter	48 882	36 039
Netto etter skatter/avgifter	248 118	227 961
Reiseutgifter	0	0
Kontingent	0	0
Andre utgifter	0	0
Div.skattefrie inntekter	0	0
Div.skattefrie utgifter	0	0
SUM NETTO DISP. INNTEKT	248 118	227 961
NETTOTAP		20 157

Skadelidt: x3, x3
Født: 10.01.1958

Saksnr: x3
Skadedato: 15.02.2013

Personskade
Oversikt pensjonstap, 5%

Alder	År	Pensj. tap	Ned.disk
67	2025	20 157	12 073
68	2026	20 157	11 498
69	2027	20 157	10 950
70	2028	20 157	10 429
71	2029	20 157	9 932
72	2030	20 157	9 459
73	2031	20 157	9 009
74	2032	20 157	8 580
75	2033	20 157	8 171
76	2034	20 157	7 782
77	2035	20 157	7 412
78	2036	20 157	7 059
79	2037	20 157	6 723
80	2038	20 157	6 402
81	2039	20 157	6 098
Sum		302 355	131 577

6.4 Vedlegg 4 Avtalefestet pensjon (AFP)

Eksempel:

Hans Tastad som er 57 år blir påkjørt av en bil den 15. januar 2013. Med skaden blir han 100 % medisinsk invalid og får innvilget 100 % uførepensjon på kr 215 000 kroner fra NAV. På ulykkestidspunktet hadde Tastad AFP i privat sektor.

Sentrale juridiske prinsipper for beregningen:

AFP-tilskottsloven § 4 (c) krever at arbeidstakeren ved fylte 62 år har vært arbeidstaker i minst sju av de siste ni årene i en eller flere bedrifter som er omfattet av en avtale om AFP. På grunn av ulykken har ikke Tastad tilstrekkelig ansiennitet og mister AFP ordningen i privat sektor. Pensjonstapet må skadevolder erstatte.

Beregningsmåten av pensjonstapet fra 67 år:

Uten skaden forutsettes det at skadelidte har tjent 450 000 kroner i 40 år. Tapt AFP-påslag fra privat sektor på uttak ved fylte 67 år vil utgjøre 56 250 kroner ($0,314 \%$ av 450 000 utgjør $1.413 \times 40 \text{ år} = 56\,520$ kroner). Uten skaden blir pensjonen 271 250 kroner. Den kapitaliserte erstatningen på 228 416 kroner tillegges en skatteulempe på 25 %. Inklusiv skatteulempe får Tastad erstattet sitt pensjonstap med 285 520 kroner.

Skadelidt: x4, x4

Saksnr:

x4

Født: 10.01.1957

Skadedato:

15.01.2013

Personskade
Inntektstap 2024

Fremtidig tap	Uten skaden	Med skaden
Lønn/arbeidsinntekter	0	0
Pensjoner	0	0
Alderspensjon (100,12 : 100,12)	271 250	215 000
Næringsinntekt	0	0
Sum personinntekt	271 250	215 000
Renteinntekter	0	0
Andre inntekter	0	0
Sum inntekter	271 250	215 000
Minste-/oppgj.fradrag (43:27%)	70 400	58 050
Reiseutgifter (15 000)	0	0
Fagf. kontingent (3 850)	0	0
Foreldrefradrag	0	0
Gjeldsrente	0	0
Særfradrag (32 000,48 804)	0	0
Andre fradrag	0	0
Sum fradrag	70 400	58 050
SUM ALMINNELIG INNTEKT	200 850	156 950
Sum personinntekt	271 250	215 000
Sum alminnelig inntekt	200 850	156 950
Netto formue	0	0
Aksjeutbytte	0	0
Klassefradrag	48 800	48 800
Inntektsskatt (komm/fylk)	41 054	29 201
Inntektsskatt (aksjeutbytte)	0	0
Toppskatt/Statsskatt	0	0
Trygdeavgifter	13 834	10 965
Formueskatt	0	0
Skattefradrag pensjon	15 816	24 018
Andre fradrag i skatt	0	0
Forsørgerfradrag	0	0
Sum skatter/avgifter	39 071	16 147
Netto etter skatter/avgifter	232 179	198 853
Reiseutgifter	0	0
Kontingent	0	0
Andre utgifter	0	0
Div.skattefrie inntekter	0	0
Div.skattefrie utgifter	0	0
SUM NETTO DISP. INNTEKT	232 179	198 853
NETTOTAP		33 326

Skadelidt: x4, x4

Saksnr:

x4

Født: 10.01.1957

Skadedato:

15.01.2013

Personskade
Oversikt pensjonstap, 5%

Alder	År	Pensj. tap	Ned.disk
67	2024	33 326	20 958
68	2025	33 326	19 960
69	2026	33 326	19 010
70	2027	33 326	18 105
71	2028	33 326	17 242
72	2029	33 326	16 421
73	2030	33 326	15 639
74	2031	33 326	14 895
75	2032	33 326	14 185
76	2033	33 326	13 510
77	2034	33 326	12 867
78	2035	33 326	12 254
79	2036	33 326	11 670
80	2037	33 326	11 115
81	2038	33 326	10 585
Sum		499 890	228 416

6.5 Vedlegg 5 Innskuddspensjon

Eksempel:

Ole Vold som er 45 år blir alvorlig skadet den 10. mars 2013 under en utforkjøring. Han blir erklært 100 % ufør med skaden. Arbeidsgiveren har betalt inn minimumskravet på 2 % på innskuddspensjonen, men det er ikke satt av minimumsavsetninger fra 0 til 1 G. Vold mener at det foreligger et pensjonstap på grunn av trafikkuulykken. På skadetidspunktet hadde Vold en lønn på 500 000 kroner.

Sentrale juridiske prinsipper for beregningen:

Minstekravet for innskuddspensjonsordninger er etter lov om OTP et årlig innskudd på minst 2 % av pensjonsgrunnlaget mellom 1 G og 12 G. Vold har en mindre god innskuddspensjon siden det foreligger manglende regulering av premie og innskuddsfritak ved uførhet. Dette innebærer at det ikke er et fast årlig beløp som er tap, men manglende lønnsvekst av innskuddet som fører til et pensjonstap ved innskuddspensjonsordningen.

Beregningsmåten av pensjonstapet fra 67 år:

Innskuddspensjonskalkulatoren⁷⁰ er et nyttig hjelpemiddel for å stipulere et sannsynlig pensjonstap. Uten og med skaden har jeg benyttet en avkastning på 5 %. Uten skaden er det benyttet en lønnsvekst på 3,5 %. Med skaden er det ikke lagt til grunn lønnsvekst i innskuddsperioden, fordi pensjonsavtalen til Ole Vold inneholder manglende regulering av innskuddsfritaket.

Med 3,5% lønnsvekst utgjør det årlige nettotapet: 34 909 kroner

Med 0 % lønnsvekst utgjør det årlige nettotapet: 25 402 kroner

Årlig nettotap: 9 507 kroner

Ole Vold får et årlig tap på 9507 kroner fom 2035. Utbetalingen fra innskuddsordningen fordeles over 10 år og dette innebærer at pensjonsutbetalingen løper frem til 2045. Da er Ole Vold 77 år. Den kapitaliserte erstatningen på 30 489 kroner tillegges en skatteulempe på 25 %. Inklusiv skatteulempe blir erstatningen 38 111 kroner.

---

⁷⁰ <http://www.smartepenger.no>

Uten skaden med lønnsvekst 3,5 %.

Om innskuddspensjonen:

Prosent opp til 7,1 G

Prosent mellom 7,1 G og 12 G

Innskuddsbeløp mellom 0 til 1 G?

Om deg:

Inntektsgrunnlaget

Din alder i dag

Pensjonsalder

Antall spareår

Antall utbetalingsår

Marginalskatt som pensjonist

Generelle forutsetninger:

Forventet avkastning i oppsparingsperioden

Forventet avkastning i utbetalingsperioden

Lønnsvekst i innskuddsperioden

Inflasjon

Avsetning til din pensjonskonto:

Første års innbetaling til innskuddspensjonen

Oppspart beløp ved pensjonsalder

Inntekt og utbetaling:

Lønnsinntekten du har ved pensjonsalder

Utbetaling før skatt av inn-

skuddspensjonen	
Innskuddspensjon i prosent av inntekt	<input type="text" value="5,3 %"/>
Utbetaling etter skatt av innskuddspensjonen	<input type="text" value="34 909"/>

Med skaden med lønnsvekst 0 %.

Om innskuddspensjonen:

Prosent opp til 7,1 G	<input type="text" value="2,00%"/>
Prosent mellom 7,1 G og 12 G	<input type="text" value="2,00%"/>
Innskuddsbeløp mellom 0 til 1 G?	<input type="text" value="Nei"/>
Om deg:	
Inntektsgrunnlaget	<input type="text" value="400 000"/>
Din alder i dag	<input type="text" value="40"/>
Pensjonsalder	<input type="text" value="67"/>
Antall spareår	<input type="text" value="0"/>
Antall utbetalingsår	<input type="text" value="10"/>
Marginalskatt som pensjonist	<input type="text" value="38,1%"/>
Generelle forutsetninger:	
Forventet avkastning i oppsparingsperioden	<input type="text" value="5,00%"/>
Forventet avkastning i utbetalingsperioden	<input type="text" value="4,00%"/>
Lønnsvekst i innskuddsperioden	<input type="text" value="0%"/>
Inflasjon	<input type="text" value="2,00%"/>
Avsetning til din pensjonskonto:	
Første års innbetaling til innskuddspensjonen	<input type="text" value="10 000"/>

Oppspart beløp ved pensjonsalder

332 848

Inntekt og utbetaling:

Lønnsinntekten du har ved pensjonsalder

500 000

Utbetaling før skatt av innskuddspensjonen

41 037

Innskuddspensjon i prosent av inntekt

8,3 %

Utbetaling etter skatt av innskuddspensjonen

25 402

Skadelidt: x5, x5
Født: 20.01.1968

Saksnr: x5
Skadedato: 08.04.2013

Personskade
Inntektstap 2035

Fremtidig tap	Uten skaden	Med skaden
Lønn/arbeidsinntekter	0	0
Pensjoner	0	0
Alderspensjon (100,12 : 100,12)	34 909	25 402
Næringsinntekt	0	0
Sum personinntekt	34 909	25 402
Renteinntekter	0	0
Andre inntekter	0	0
Sum inntekter	34 909	25 402
Minste-/oppgj.fradrag (43:27%)	9 425	6 859
Reiseutgifter (15 000)	0	0
Fagf. kontingent (3 850)	0	0
Foreldrefradrag	0	0
Gjeldsrente	0	0
Særfradrag (32 000,48 804)	0	0
Andre fradrag	0	0
Sum fradrag	9 425	6 859
SUM ALMINNELIG INNTEKT	25 484	18 543
Sum personinntekt	34 909	25 402
Sum alminnelig inntekt	25 484	18 543
Netto formue	0	0
Aksjeutbytte	0	0
Klassefradrag	48 800	48 800
Inntektsskatt (komm/fylk)	0	0
Inntektsskatt (aksjeutbytte)	0	0
Toppskatt/Statsskatt	0	0
Trygdeavgifter	0	0
Formueskatt	0	0
Skattefradrag pensjon	30 000	25 402
Andre fradrag i skatt	0	0
Forsørgerfradrag	0	0
Sum skatter/avgifter	0	0
Netto etter skatter/avgifter	34 909	25 402
Reiseutgifter	0	0
Kontingent	0	0
Andre utgifter	0	0
Div.skattefrie inntekter	0	0
Div.skattefrie utgifter	0	0
SUM NETTO DISP. INNTEKT	34 909	25 402
NETTOTAP		9 507

Skadelidt: x5, x5
Født: 20.01.1968

Saksnr: x5
Skadedato: 08.04.2013

Personskade
Oversikt pensjonstap, 5%

Alder	År	Pensj. tap	Ned.disk
67	2035	9 507	3 496
68	2036	9 507	3 329
69	2037	9 507	3 171
70	2038	9 507	3 020
71	2039	9 507	2 876
72	2040	9 507	2 739
73	2041	9 507	2 609
74	2042	9 507	2 484
75	2043	9 507	2 366
76	2044	9 507	2 253
77	2045	9 507	2 146
78	2046	0	0
79	2047	0	0
80	2048	0	0
Sum		104 577	30 489

6.6 Vedlegg 6 Forsørgertap

Eksempel:

Hans Tastad på 62 år ble drept i en trafikkulykke den 1. mai 2013. Avdøde etterlot seg samboer Kari Flette på 52 år. Flette fikk ikke innvilget ektefellepensjon siden Hans og Kari hadde vært samboere i 15 år. Like før Tastad døde hadde han fått innvilget AFP i privat sektor. Han fikk aldri utbetalt AFP fra NAV. Kari Flette hadde nettopp fått innvilget uføretrygd og det legges til grunn et mildere krav til selvforsørgelse. Uten skaden hadde Tastad en brutto inntekt på 600 000 kroner.

Sentrale juridiske prinsipper for beregningen:

I rettspraksis er det lagt til grunn forsørgertaperstatning til voksne uavhengig av om de er samboere eller ektefeller. Uten barn til forsørgelse kan det ytes forsørgertaperstatning for en omstillingsperiode på ca. 5 år. Siden Kari ikke har helse til å foreta noen endring av egen inntektssituasjon er partene enig i om å forlenge kapitaliseringsperioden til 10 år. Uten skaden var planen at Tastad skulle jobbe fullt og ta ut AFP fra 62 år til 66 år. Dette tapet erstattes under det faktiske forsørgertapet.

Beregningsmåten av pensjonstapet fra 67 år:

Avdødes AFP var fastsatt på grunnlag av opptjening som han hadde hatt tom det året han fylte 61 år. Beregningsreglene står i §§ 6 til 11 i AFP-tilskottsloven. AFP grunnlaget ble beregnet ut i fra en inntekt på 575 000 kroner. Tastad fikk innvilget 72 200 kroner ($575\,000 \times 0,314\% = 1805 \times 40 \text{ år} = 72\,200$). Vedtaket fra Nav bekreftet at Tastad ville ha fått alderpensjon fra NAV på 230 000 kroner og AFP på 72 200 kroner. Uten skaden legges det til grunn en alderspensjon på 302 200 kroner fra 67 år på Tastad. Uførepensjonen til Kari Flette utgjør 250 000 kroner. Når alderspensjonen skal beregnes er Kari 57 år.

Under den faktiske forsørgelsen, utmålingen av de 5 første årene, ble de faste utgifter fastsatt til 125 000 kroner. Forsikringsselskapet mente at avdøde ville ha avsatt en del av pensjonstapet under den faktiske forsørgelsen til sparing. Forsikringsselskapet mente at særforbruket skulle fastsettes til 70 %, mens skadelidtes advokat hevdet at særforbruket måtte settes til 50 %. Partene ble til slutt enig om å legge til grunn et særforbruk på 60 %. Det årlige tapet på 52 660 kroner skal kapitaliseres i 5 år. I beregningsprogrammet Compensatio utgjør den kapitaliserte erstatningen 201 750 kroner. Beløpet må på vanlig måte tillegges skatteulempe som passende kan settes til mellom 10 og 15 %. Inklusiv en skatteulempe på 12 % blir pensjonstapet under den faktiske forsørgelsen 225 960 kroner.

Skadelidt: x6, x6
Født: 30.05.1951

Saksnr: x6
Skadedato: 01.05.2013

Tap av forsørger
Inntektstap 2018

Fremtidig tap	Avdøde	Gjenlevende	Gjenlevende
Lønn/arbeidsinntekter	0	0	0
Pensjoner	0	250 000	250 000
Alderspensjon (100,12:100,12:100,12)	302 200	0	0
Næringsinntekt	0	0	0
Sum personinntekt	302 200	250 000	250 000
Renteinntekter	0	0	0
Andre inntekter	0	0	0
Sum inntekter	302 200	250 000	250 000
Minste-/oppgj.fradrag (43:27%)	70 400	67 500	67 500
Reiseutgifter (15 000)	15 000	15 000	15 000
Fagf. kontingent (3 850)	0	0	0
Foreldrefradrag	0	0	0
Gjeldsrente	0	0	0
Særfradrag (32 000,48 804)	0	32 000	32 000
Andre fradrag	0	0	0
Sum fradrag	70 400	99 500	99 500
SUM ALMINNELIG INNTEKT	231 800	150 500	150 500
Sum personinntekt	302 200	250 000	250 000
Sum alminnelig inntekt	231 800	150 500	150 500
Netto formue	0	0	0
Aksjeutbytte	0	0	0
Klassefradrag	48 800	48 800	48 800
Inntektsskatt (komm/fylk)	49 410	27 459	27 459
Inntektsskatt (aksjeutbytte)	0	0	0
Toppskatt/Statsskatt	0	0	0
Trygdeavgifter	15 412	12 750	12 750
Formueskatt	0	0	0
Skattefradrag pensjon	13 959	0	0
Andre fradrag i skatt	0	0	0
Forsørgerfradrag	0	0	0
Sum skatter/avgifter	50 863	40 209	40 209
Netto etter skatter/avgifter	251 337	209 791	209 791
Reiseutgifter	15 000	15 000	15 000
Kontingent	0	0	0
Andre utgifter	0	0	0
Div.skattefrie inntekter	0	0	0
Div.skattefrie utgifter	0	0	0
SUM NETTO DISP. INNTEKT	236 337	194 791	194 791
Faste kostnader	125 000	0	125 000
Disponibelt før særforbruk	111 337	194 791	69 791
Avdødes særforbruk	183 677	0	0
Forsørgertap dette år			52 660

Skadelidt: x6, x6
Født: 30.05.1951

Saksnr: x6
Skadedato: 01.05.2013

Tap av forsørger
Oversikt pensjonstap, 5%

Alder	År	Pensj. tap	Ned.disk
67	2018	52 660	44 380
68	2019	52 660	42 267
69	2020	52 660	40 254
70	2021	52 660	38 337
71	2022	52 660	36 512
72	2023	0	0
73	2024	0	0
74	2025	0	0
75	2026	0	0
76	2027	0	0
77	2028	0	0
78	2029	0	0
79	2030	0	0
80	2031	0	0
81	2032	0	0
82	2033	0	0
Sum		263 300	201 750

6.7 Vedlegg 7 Sammenligning av pensjonstapet for yrkesskade, barneerstatningen og Hovedtariffavtalen

I *Ølberg*-dommen var skadelidte 16 år på oppgjørstidspunktet. Det ble gitt erstatning for pensjonstap fra folketrygden til et barn. Høyesterett kom frem til at det var for usikkert å gi erstatning for pensjonstap utover folketrygden. Med OTP-loven som ble innført fra 1. januar 2006 kunne det vært en større sannsynlighet for å få erstattet pensjonstap utover folketrygden hvis saken hadde blitt behandlet i Høyesterett i dag.

Forskjellen på barneerstatning og yrkesskade kan illustreres med et regneeksempel:

To gutter som er 15 og 16 år og en 66 år gammel kommuneansatt blir påført samme skade. Alle tre blir påført en varig medisinsk invaliditet på 85 % og blir til slutt erklært 100 % ervervsmessig ufør.

Utmåling yrkesskade:

Grunnerstatning: (22x G 88370)	1 944 140 kroner
Generelt tillegg på 35 % pga. ung alder: (35 % av 1944140)	680 449 kroner
<u>Alderstillegg: 2,5 % av grunnerstatningen pr.år</u>	<u>923 466 kroner</u>
Tap i fremtidig erverv inkludert pensjonstap:	3 548 055 kroner

Utmåling barneerstatning:

(40 G x 88.370 x 85 %)	3 004 580 kroner
<u>-menerstatning yrkesskade etter § 3-2</u>	<u>644 217 kroner</u>
Fremtidstap inkludert pensjonstap:	2 360 363 kroner

Utmåling etter Hovedtariffavtalen:

Ordningen er svært gunstig og den 66 år gamle kommuneansatte får utbetalt 15 G (15 x 88 370 kroner) = 1 325 550 kroner.

Ved utmåling etter reglene for standarderstatning til barn vil erstatningsbeløpet for fremtidstapet (inkludert pensjonstap) for en 15 år gammel gutt som er 85 % varig medisinsk invalid, blitt 2 360 363 kroner. Barneerstatningen vil gi 1 187 692 kroner mindre i erstatning for fremtidstapet (inkludert pensjonstap). Regnestykket bekrefter en enorm forskjell på erstatningsnivåene etter barneerstatning og yrkesskadeforsikringen. Siden det benyttes medisinsk invaliditet for utregningene til barn og ervervsmessig uførhet etter yrkesskadene, blir erstatningen

enda dårligere for 15-åringen i ovennevnte eksempel. Konklusjonen blir at pensjonstapet ikke erstattes under barneerstatningen. Barneerstatningen gir en underkompensasjon i forhold til yrkesskadeforsikringen. Hovedtariffavtale gir en overkompensasjon i forhold til barneerstatningen og yrkesskadereglene.

6.8 Vedlegg 8 Små praktikumsoppgaver på pensjonstap som ikke er utregnet

Oppgave 1:

Marte har vært hjemmearbeidende og tatt seg av barn. Ved siden av å ta seg av familien har hun fullført høyere utdanning. I 20 år har hun hatt småjobber som har gitt inntekt såvidt over folketrygdens grunnbeløp. Like før hun skal gå ut i arbeidslivet i en alder av 44 år (født 1970), blir hun skadet og blir erkjent 100 % ertvrvsmessig ufør. Uten skaden ville hun årlig fått en inntekt på 700 000 kroner (over 7,1 G) som siviløkonom. Med skaden får Marte innvilget uførepensjon fra folketrygden med en brutto inntekt på 3 G (255 735 kroner). Det følger av lov om obligatorisk tjenestepensjon at alderspensjonsordningen skal ha tilknyttet innskuddsfritak ved uførhet. Denne forsikringen kalles innskuddsfritak i en innskuddsordning. Når Marte blir ufør administrerer forsikringsselskapet (Storebrand) innbetalinger fra 45 år til pensjonsalder. Tenkt ulykken borte går Marte glipp av lønnsøkning på innskuddsordningen.

Marte hadde jobbet kun 30 dager hos IF før ulykken. Innskuddsordningen hos IF er svært god. IF setter av 5 % av inntekten mellom 1 G – 6 G og 8 % mellom 6 G -12 G.

Den som på grunn av en skade får redusert sin arbeidsinntekt, vil kunne få lavere alderspensjon fra folketrygden og tapt innskuddspensjon enn om skaden ikke hadde inntrådt. Planen til Marte var å bli alderspensjonist fra 67 år. For å gjøre det enkelt kan det beregnes 5 % avkastning på fondene i innskuddsperioden fra 45-66 år. I tillegg får Marte innvilget 100 % uførepensjon fra folketrygden.

a) Hva blir det årlige netto tapet (differansen inntekt uten skaden og med skaden) ut i fra dagens skatteregler? Det forutsettes at det vil foreligge et tap på pensjon hos NAV, samt et tap på innskuddsordningen.

b) Vil det oppstå et tap hvis Marte blir 50 % ufør ? (Hun jobber 50 % og mottar 50 % uføretrygd)

Oppgave 2:

Peder Ås har gjennomført studiespesialisering med tunge realfag. Han har et karaktersnitt på 5,7. Med gode karakter og ekstrapoeng kommer han inn på medisinstudiet i Oslo. Begge foreldrene er leger. Peder opprettholder legetradisjonen. De tre første årene på legestudiet går som en drøm. Han skal ut å feire etter siste eksamen før sommerferien. På vei hjem blir Peder påkjørt av en fyllekjører i et gangfelt og får store hodeskader. En lysende karriere går fullstendig i vasken. Peder er født i 1990. Med skaden blir han innvilget 100 % uførepensjon. Han blir tilkjent ung ufør 2,66 G (226 752 kroner). Uten skaden er det stor sannsynlighet for at Peder ville ha fått seg en godt betalt jobb i det private næringslivet som lege. Fremtidstapet

kan utgjøre flere millioner. I en slik situasjon kan Peder hevde at han taper pensjonspoeng fra folketrygden og innskuddspensjon fra en antatt sannsynlig arbeidsgiver. Etter forhandlinger frem og tilbake med skadelidt advokaten blir partene enig om at 1 300 000 kroner skal legges til grunn for inntekt uten skaden. Det legges til grunn at Peder skulle jobbe som lege frem tom 66 år. For å gjøre det enkelt kan det beregnes 5 % avkastning på fondene i innskuddsperioden 25-66 år.

a) Hva blir tapet i pensjon i folketrygden og hva blir tapet i innskuddspensjon hvis det legges til grunn den beste innskuddsordningen?

b) Hva blir tapet i pensjon i folketrygden og hva blir tapet i innskuddspensjon hvis det legges til grunn en mindre god innskuddsordning?

c) Vil det foreligge et pensjonstap hvis Peder blir 50 % ufør på grunn av skaden? Er det mulig å synliggjøre dette med en beregning?

Oppgave 3:

Hans Tastad som er født i 1975 gikk ut i arbeidslivet i et datafirma i 1997 og har vært en stabil arbeidskraft. (Tastad har kun hatt en arbeidsgiver). Han har hatt en jevn lønnsutvikling i firmaet. For tiden går det som det suser i firmaet. Arbeidstokken skal utvides. Tastad har en god ytelsespensjon i nåværende jobb som IT-konsulent. Tastad har nettopp søkt på en mellomlederstilling i firmaet. Det ligger i kortene at han vil få stillingen. Tastad er på vei til et kundebesøk i Oslo. Før kundemøtet har han litt tid. Han går innom Narvesen og kjøper seg et fagblad. Siden det er flott vær går han ut på fortauet. Han begynner å lese i fagbladet. Plutselig løsner en istapp fra takrenna og treffer Tastad kraftig i nakke/hodet. Tastad blir lam og erklært 100 % ufør som 38 åring. Gårdeieren blir ansvarlig for ulykken. På skadetidspunktet hadde Tastad en årslønn på 550 000 kroner.

Det følger av lov om obligatorisk tjenstepensjon at alderspensjonsordningen skal ha tilknyttet innskuddsfritak ved uførhet. Dette kalles premiefritak i en ytelsesordning. Det blir tatt utgangspunkt i inntekten på 550 000 kroner og forsikringsselskapet Storebrand overtar innbetalinger på ytelsesordningen frem tom 66 år. Uten skaden blir det enighet mellom forsikringsselskapet og skadelidt advokaten at det skal legges til grunn en inntekt uten skaden på kr 800 000 kroner. Det er tatt høyde for at Tastad ville ha fått mellomlederstillingen.

a) Hva blir tapet i pensjon i folketrygden og hva blir nettotapet i ytelsespensjonen (differansen mellom 550 000 kroner og kr 800 000 kroner) hvis man legger til grunn en meget god ytelsesordning?

b) Hva blir tapet i pensjon i folketrygden og hva blir tapet i ytelsespensjonen hvis det legges til grunn en mindre god ytelsespensjonen?

c) Er det mulig å sannsynliggjøre med en beregning hvis Tastad blir 50 % ufør?

Oppgave 4:

Ole Vold er 54 år (født 1960) og jobber i et vakselskap som har AFP i privat sektor. En varm sommerdag blir Vold hardt skadet i forbindelse med et motorsykkelvelt. Han blir erkjent 100 % arbeidsufør. Med skaden mister Vold retten til AFP. På grunn av ulykken har han ingen mulighet til å være arbeidstaker i minst syv av de siste ni årene i en eller flere bedrifter omfattet av AFP-avtale ved fylte 62 år.

Uten skaden legges det til grunn at han ville ha oppnådd kravet til AFP. Partene er enig om at det er lite sannsynlig at en skadelidt i 50-årene vil bytte arbeid til en bedrift uten AFP-ordning. Det forutsettes videre at Vold ville ha tatt ut AFP-påslag fom 67 år.

Videre legges det til grunn at det ikke foreligger tapte pensjonspoeng (tapt pensjonsbeholdning) fra folketrygden. Siden det er lite sannsynlig at Ole Vold ville ha hatt karrievalg er det usikkert om det foreligger tapt tjenestepensjon (ytelsespensjon/innskuddspensjon).

Det legges til grunn at Ole Vold har hatt en 100 % stilling fra han var 21 år. Han har en gjennomsnittsinntekt på 5,5 G (kr 468 847 kroner). Det årlige AFP-påslaget utgjør 0,314 % av registrerte pensjongivende inntekter opp til 7,1 G i hvert enkelt år.

- a) Hva vil tapt AFP-påslag (netto tap utgjøre etter dagens skatteregler) utgjøre fra 67 år?
- b) Er det sannsynlighet for at det vil foreligge tapt tjenestepensjon fra 67 år hvis vi legger til en god ytelsespensjon?
- c) Er det sannsynlighet for at det vil foreligge tapt tjenestepensjon fra 67 år hvis vi legger til en god innskuddspensjon?
- d) Er det mulig å lage en beregning som viser et pensjonstap hvis Ole Vold blir 50 % ufør?

Oppgave 5

Lars Holm, født 1958, har jobbet mange år i Staten. Han blir utsatt for en ulykke og makter ikke å komme tilbake i arbeidslivet. Han blir innvilget 100 % uførepensjon som 58-åring. På skadetidspunktet hadde Holm en årsinntekt på 450 000 kroner. AFP i offentlig sektor er fremdeles en tidsbegrenset ytelse fra 62 til 67 år. Med skaden har Holm fått innvilget uførepensjon på 265 000 kroner. Fra 62-65 år beregnes AFP i offentlig sektor som en alderspensjon fra folketrygden med grunnpensjon og tilleggspensjon. I tillegg ytes et AFP-tillegg på 20 400 kroner per år. Fra 65 år beregnes AFP som en tjenestepensjon.

I offentlig sektor er det et vilkår at skadelidte (Lars Holm) må stå i stillingen på uttakstidspunktet. Dette betyr at Lars Holm ikke vil nyte godt av AFP-ordningen. Enkelte mener det er mindre sannsynlighet fra tap av AFP-ordningen i offentlig sektor. Dette fordi skadelidte vil

motta uførepensjon som er sammenliknbar med den pensjon Lars ville ha mottatt via AFP-ordningen i offentlig sektor.

a) Vil Lars Holm få et tap i tidsperioden 62-66 år hvis vi tar utgangspunkt i inntekt uten og med skaden?

b) Finnes det et godt regneeksempel på pensjonstap (offentlig APF ordning) hvis man ikke oppfyller vilkåret om å stå i stillingen på uttakstidspunktet?

c) Er det sannsynlighet for at Holm vil gå glipp av offentlig AFP hvis han blir 50 % ufør?

Oppgave 6

Per født i 1963 har nettopp blitt 100 % ufør pga. som følge av en alvorlig ryggskade. Med skaden har ikke Per samme mulighet til å kompensere for levealdersjusteringen som de yrkesaktive har. Det er bestemt at overgangen fra uførepensjon fortsatt skal skje ved fylte 67 år ved ny uføretrygd. Uføre som omfattes av ny opptjeningsmodell får derimot beregnet alderspensjonen som om de kun hadde stått i stillingen frem til fylte 62 år. Dette betyr at alle som er blitt uføre før 62 år taper 5 opptjeningsår. Uten skaden forutsettes det at Per ville ha tatt ut alderspensjon fra 70 år. Det forutsettes at han ville kompensere for reduksjonen ved å utsette uttaket og jobbe lenger.

Per har fått innvilget uførhet på bakgrunn av en gjennomsnitt inntekt på 400 000 kroner. Er det mulig å beregne et pensjonstap fra folketrygden hvis Per ville ha tatt alderspensjon fra 70 år?